

J. T. Turkuš, slovenski pesnik.

(Spisal F. S. Šegula.)

Jovan Tone Turkuš se je porodil 13. pros. l. 1849. na Ptujski (Črni) gori na Štajerskem. Pohajal je gimnazije v Mariboru, v Celju in v Gradcu, visoke šole pa v Gradcu in na Dunaju. Po dovršenih vseučiliških naukah (l. 1875.) je potoval po Italiji, mudil se pol leta v Parizu, pol leta v Londonu, da se je uril v modernih jezikih in spoznaval velikomestno življenje. Nameščen je bil potem osem let in pol v Ljubnem (Leoben) kot namestni učitelj in profesor na realni gimnaziji in privatni docent za francoski in angleški jezik na tamošnji akademiji. Sedaj biva že od l. 1884. v Gradcu kot profesor na veliki realki in docent modernih jezikov na tehnični visoki šoli. V šolskih počitnicah pa si poišče kak kotichek lepe slovenske zemlje, kjer se odpočije, ljubljeno od domačinov kot skromen značaj in zvest prijatelj.

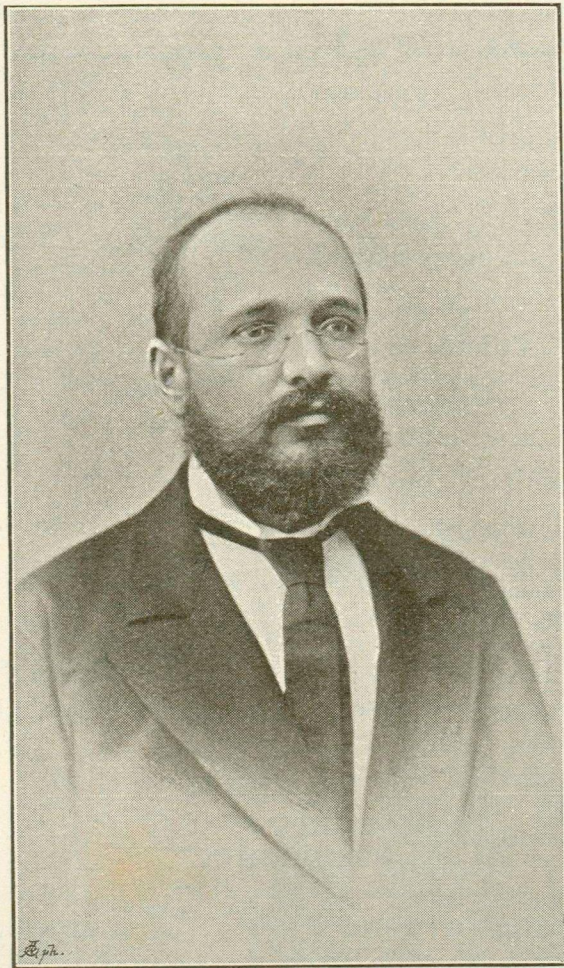
Dasi mu je njegov poklic nakladal veliko dela, vendar je deloval Jovan T. Turkuš od mladeniških let do danes s posebno radostjo na slovenskem slovstvenem polju. Že kot četrtošolec v Celju je spisal leta 1867. žaloigro *Veronika Desenička* in dobil od slavnega kranjskega deželnega odbora razpisano nagrado. L. 1871. je izdal kot osmošolec v Gradcu *Vojska in Mir*, melodram v treh podobah, ter ga posvetil „svojemu stricu in milemu dobrotniku, častitemu gospodu (župniku) Jožefu Turkušu.“ Slovenski listi, posebno obširno še „Slovenski Narod“, so delce preso-

jali jako laskavo in vsodbujali mladega pesnika. Leta 1892. je izdal: I. *Črna gora*. Pripovedna pesem. Snov pesmi se naslanja na ljubko narodno pravljico o čudežni rešitvi Marijine romarske cerkve na Črni gori ob času turških navalov. Posvetil je delce „velečislanemu sošolcu in dragemu prijatelju, milostivemu gospodu knezu in škofu Lavan-

tinskemu dr. Mihi Napotniku.“ — II. *Pesmi*, večinoma iz mladeniške dōbe. — III. *Radikalnim kritikom ljubljanskim slovensk pevec*. Neposredni povod temu šestnajst strani obsezajočemu delcu je bila neka ocena Turkuševih dveh kratkih pesmic v slovenskem listu. A Turkušu ni jedini namen, da odgovarja ocenjevalcu M-u, on zagovarja tudi „samega sebe“:

Če kdo brez hrupa pesmice izdaja,
Dasi ga slavohlepje ne navdaja, —
Ker ljubi narod svoj i vse moči
Le domovini v čast posvetiti želi:
Užalil monopola je moloha!
Zatreti treba pevca glas nadležen?
Pisača jasni je namen dosežen. —

(str. 7.)

J. T. Turkuš. (Po fotografiji.)

V tužnih besedah spominja se tudi novejša dōbe slovenske zgodovine in k sklepu tako rekoč milo prosi slovenske razumnike:

Zasluzne moze naroda spoštujmo!
Po barvi sukenj del ne ocenjujmo!
Ti so za narod že se žrtvovali,
Ko drugi so v naročji megel spali . . .
Ljubezni treba nam i složnosti,
Značaja, vzvišene pobožnosti!
Sovražnik ne uniči nas nikdar,
Če nam je v čislih svete sloge dar. —

Ljubljana bela, mesto staroslavno!
Slovenstvu steber, zavetišče glavno —
Glej! v tebe rod obrača ves oči . . .
— V razkosanoj Sloveniji trpi!
Rojakom bodi sladko ti ognjišče,
Modricam čisto, vzvišeno svetišče!
Ukroti strast, sovrašтво i razpor!
O, bodi dika nam, ponos, uzor. —

(Str. 12.)

Dal Bog!

Še isto leto je izšlo delce v drugi popravljene izdaji in z jasnejšim naslovom: *Korenitim kritikom ljubljanskim slovensk pevec*. — L. 1893. je izšla IV. *Vojska in Mir* v drugem natisku. Za natisek se prirejajo sedaj pesmi iz moške dōbe pesnikove in pa žaloigra *Veronika Dese-niška*, popravljena, „kolikor zahtevajo gledališne razmere.“ Sodimo, da bi bila „Vojska in Mir“ prav lepa slovenska opereta, ko bi se našel za njo navdušen skladatelj. Istotako podajajo „Pesmi“ skladateljem lepih besedij.

* * *

„Slovani, slavimo slavno slavnih Slavov slavo!“ Tega izreka slavnega Kollára se spominjam čestokrat, ko pomislim, koliko imamo Slovenci doma in v ptujini vrlih mož, pa deloma zaradi njih skromnosti, deloma zaradi naših posebnih književnih razmer vse bolje poznavamo ptuje veljake, kakor domače veleume.¹⁾ Med te prištevamo tudi našega pesnika J. T. Turkuša. Kdor prečita njegova pesniška dela, spozna

¹⁾ „Dom in Svet“ je v tem oziru res že veliko pomogel. Vsa čast mu in hvala! Pis.

njegov blagi značaj. Vse je tako idealno, blago, milo, brez nesoglasja. Iskrenost je značaj njegove ljubezni do Boga in domovine!

Oči strmeč pobesim, bore človek,
Odkrijem se i v prah na tla poklekнем
Ter molim Tebe, vsemogočni Bog!
En demant sam, ki plašča rob Ti diči,
Upogne svojim bleskom v prah koleno,
Ki ne šibi pred kralji se sveta.
Nerazumljivi, mili, večni Bog!
Moleč oklenjam tu se Tvojih nog!

(Pesmi str. 8.)

In njegova ljubezen do domovine je prav taka, kakor opisuje ljubezen apostol Pavel (1. Kor. 13, 4. sl.): „Ljubezen je potrpežljiva, mila, . . . sebe ne povzdiguje, . . . ne išče koristi svoje, . . . žaluje nad hudobijo, veseli se pa resnice, . . . vse prenese, vse veruje, vse upa“,

Ker ljubi narod svoj i vse moči
Očini v čast posvetiti želi!

(Korenitim kritikom, str. 7.)

Kakor pravi pesnik-prerok navdušuje naš pesnik svoj narod in ga uči zaupati v lastno moč:

Kajti orjaška je Slovena moč,
Če drznim prstom se sovrag dotika
Svetinj mu narodnih — zakladov svetih,
Ohranjenih po slavnih mu očetih!

(Črna Gora, str. 17.)

Naposled le odobrujemo pogum slovenskih pisateljev, da se sami lotijo izdavatih izbrane svoje spise. Po smrti se jim ne bo godila krivica, in malenkostni zbiralci ne bodo pobirali vsakega zvržka, ki je ostal med dobrim zrnem.

Prepozno.

Dovolj, pomlad, užival te nisem,
Prezgodaj je zbežnil tvoj kras in slaj;
Zdaj brda jesen vihrava pokriva,
Kesanje me peče, zakaj, o zakaj?

Takrät se človek sreče zaveda
In vredno jo ceni, želi je nazaj,
Ko že je minula, ko več ne sije:
Prepozno torej, kdo vedi, zakaj?

Anton Medved

Roži.

Mrzla je zavéla sapa,
Megla je nebo objela,
Grobni mir v dolini vlada,
Vrtna roža je odcvéla.

V koči borni mlada žena
Gleda suhe rožne cvete,
Lica njé so pobledele,
Mirno spí v naročju dete.

Anton Medved.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

Neprijetna tišina je zavladała po dvorani, nestrpno so čakali, kaj se bo zgodilo. Kar vstane Virida na prestolu in ogovori grofa Hermana in navzoče veljake:

„Vsak čas zvesti vitezi in gospodje! Resen in težak je ta trenutek zame, zapuščeno vdovo rajnega vojvoda Leopolda, resen je za te njegove osirotele sinove, resen za celo Avstrijo, vojvodovo deželo. Poznali ste rajnega vojvoda. Koliko se je trudil, koliko delal in boril, da osreči svoje ljudstvo, da proslavi svojo Avstrijo! Saj ste ž njim delali in trpeli tudi vi. Kar je napravil in ustanovil, to ni samo njegovo delo, to je tudi sad vašega truda. Zapustil nas je prerano, a zapustil v nadi, da bomo spoštovali to, kar je napravil, da bomo ohranili, kar je pridobil.

Po postavi in pravici je njegov najstarejši sin Viljem dedič njegovega imetja. Leopoldova volja je bila, da prevzame on celo in neprikrajšano očetovo posest.

Slišali pa ste prej-le ukaz mojega svaka, vojvoda Albrehta, ki mi naznanja, da prevzema vlado in gospodarstvo Leopoldovih dežel sam v svojo roko, in nam pošilja komisarja za svojega namestnika. Ali je bilo potrebno, ali ne, o tem sodite sami. Nekoliko časa bi bili že prebili in preživeli po stari šegi in navadi. Svojo skrb bi nam bil mogel naš svak pokazati tudi na drug način. Toda on ima le osebno mržnjo do mene, in sedaj ima priliko pokazati mi, da sem odvisna in da je v njegovih rokah sreča in gorje moje in mojih otrók. To je prvi vzrok te nepotrebne pre naredbe, kar pa res ne hvali državniške modrosti vojvoda Albrehta in njegovih svetovalcev. Morebiti ima gospod vojvoda Albreht tudi še namen okoristiti se med tem časom na stroške teh sirot. A rečem vam, da jih bom branila na vso moč, vi mi pa gotovo vsi kot jeden mož pomorete. Da, pomorete mi, to upam trdno in rotim vas ob spominu rajnega vojvoda Leopolda.“

To rekši, je sedla na prestol in srčno je gledala po dvorani.

Govor njen je osupnil vse zbrane gospode. Spogledovali so se, kakor bi popraševali drug drugega, kaj bi na to rekli ali storili. Čutili so vsi, da je v tej ženski čudovita moč, katere ni zdrobila niti najhujša nesreča.

Tudi grof Herman je bil nekoliko zmeden v prvem hipu. Besede Viridine so bile razžaljive za vojvoda Albrehta in zanj.

Braniti je torej moral vojvoda in sebe. A sukal se je izprva z odgovorom ves v kolobaru njenih mislij in nehoté ji je pritrjeval v marsičem. Mesto ostrega odgovora je spravil na dan le nekak izgovor. Rekel je: „Spomin rajnega vojvoda je tako drag meni kakor drugim. Spoštujem njegove naprave, ker vidim, da so povzdignile Avstrijo. Moj posel pa tukaj ni, razdirati in odpravljati, kar je dobrega in koristnega ukrenil umrli vojvoda, ampak prišel sem zato sèm, ker je tako velel naš gospod in vladar Albreht. On ima po hišnih postavah dolžnost skrbeti za zapuščeno vdovo in za sirote svojega brata. Za to delo pa je treba moške roke. Za gospodinjstvo, za oskrbovanje domačih opravkov zadostuje modra in odločna ženska: za vlado mnogih dežel pa ne, in recimo, da se dobi taka junakinja, ki bi vodila ljudstvo v miru, a ob času vojská in homatij ne zmaga je ženska moč in veljava. In prav sedaj smo v nevarnih in hudih časih. Ako ostri meč, junaška roka in bistri um rajnega vojvoda ni mogel ukrotiti sovražnika, kaj ménite, da jih ukroti kdor koli? Najboljši in najsrdnejši junak in najmodrejši mož bo imel težavno nalogo: kaj bi pa storil neizkušen mladenič ali celó šibka ženska? Vojvoda Albreht je vedel, kaj dela, in ni mogel in smel drugače ravnati. Ako torej želite, svetla vojvodinja, dobro sami sebi, podpirajte mojega gospoda v njegovih namenih in sklepih. Taka je moja naloga; ménim, da je plemenita in poštena, zato jo hočem tudi izpolnjevati natančno in vestno, naj se komu prikupim ali zamerim.“

Oči so se grofu iskriale, ko je govoril tako odločno; vse je prešinil strah, in Viridi se je zdelo, da je prav tak, kakoršen je bil tisti dan, ko ji je na torišču pri tekmi v Milanu prvokrat pogledal v oči.

Nastal je popoln molk. Nihče ni odgovarjal ali ugovarjal. Virida s svojimi dvorniki je vstala, hladno pozdravila navzoče može in odšla, komisar pa je ostal v dvorani in takoj razglasil, kaj želí najprej, da se uvêde v Gradcu in po deželi. Hitro so minevali dnevi, hitro so se vršile na dvoru in blizu dvora razne premembe. Mnogi dvorniki in uradniki so odšli odpuščeni, ker niso bili več potrebni. Obilno dvorno osebstvo je skrčil grof znatno, ker sam je potreboval le malo služabnikov zase. Odločil je sebi

le majhen del vojvodovih prostorov, drugo je pustil vdovi in knežičem. Vsi vladni posli so šli seveda skozi njegove roke, in vojvodinja je ostala osamljena. Ogibala se je komisarja, kolikor je mogla, in občevala sta le pismeno, kolikor je bilo naravnost in neobhodno potrebno. Grof Herman je videl, da je vdova res v težavnem položaju, vendar se ni maral preveč bližati ji, ker je tako lože opravljal svojo nalogo. Največ dotike je bilo pri knežičih. Odgojevati je hotela svoje sinove sama, a jerob je dajal ostre ukaze, kako naj se ravna z mladimi stričniki in s čim naj se pečajo. Četudi ni mogel Herman do cela odobravati Viridine odgoje, zdelo se mu je le, da jerob seza predaleč. Grofu je šlo v obče še dokaj gladko: mladi knezi so ga imeli radi, zakaj slišali so bili že poprej mnogo slavnega o njem in jako ugajala jim je njegova junaška postava. Kadar se jim je ljubeznivo nasmehtil ali kadar je ž njimi prijazno govoril, bili so vsi srečni. Četudi jih je mati ovirala, vendar so se grofu radi bližali, kar mu je bilo posebno všeč. Zato jih je res ljubil in skrbel zanje prav po očetovsko. Polagoma se je v Gradcu udomačil in njegovo poslovanje se mu je zdelo čim dalje prijetnejše.

Grofu je postajalo vedno ugodneje, a Viridi vedno huje. Čim prijaznejši so bili sinovi z grofom, tem težje ji je bilo v srcu. Sodila je, da ji hoče odtrgati njene sinove in ji vzeti njihovo ljubezen.

Kar pride nenadoma povelje od vojvoda Albrehta, da naj komisar pošlje stričnike na Dunaj, ker jim je tam namenjena najboljša vzgoja. S težkim srcem je grof ukaz naznanil Viridi. Bilo mu je tem težje, čim bolj je upal, da se utrdi zadovoljnost v vojvodovi družini. Četudi je opravil Herman to sporočilo sam in je ravnal jako rahlo, vendar je neizmerno razburilo in užalostilo Virido. Očitala je svaku, da je grozovit in krut, kar nič ni hotela slišati o tem, da bi sinove v resnici pustila od sebe. Grof ji ni maral preveč prigovarjati, ker tudi njemu se je zdela stvar prehuda.

„A pripravite se na to, svetla gospa, da vojvoda Albreht ne bo odnehal, dobro ga poznam. Sicer sem pa pripravljen odložiti svoj komisarski posel, ako mi ne bo možno izkazovati pokorščine svojemu gospodarju. Do jutri želim dobiti odgovor.“

To rekši, poslovi se vljudno in odide po svojih opravkih.

Virida je veliko mislila na vse strani, kako bi se ognila tej hudi poskušnji, pa od nikoder ji ni sijalo upanje. Da bi se uprla in s tem grofa prisilila odstopiti, to ni kazalo, zakaj potem bi prišel skoro gotovo še hujši vojvodov namestnik, a o grofu ne more reči, da ne bi bil

skrben za Leopoldove dežele. Sporočila je torej drugi dan grofu, naj se zgodi volja Albrehtova, če se ne dá nikakor odvrniti ta smrtna grenkost od njenega srca. Takoj so se začele priprave za odhod, in proti koncu zime so odrinili z grofom mladi knežiči po neizrekljivo hudem slovesu.

Da je mater bolela ločitev mnogo bolj nego sinove, ni treba praviti. Sinovom je bilo v tolažbo, da bodo videli Dunaj in živeli na dvoru mogočnega strica, a Virido je trlo še to, da jim bodo morda tam iz srca iztrgali še ljubezen do nje. „Spominjajte se naročil našega ljubelega očeta, katera vam je dajal, ko je odhajal v vojsko“, govorila je še Virida — potem pa ni mogla več. Bolest jo je premagala, in kakor otrpnela je sedla na bližnji sedež. Tedaj pa so odtrgali sinove žalostnemu prizoru, spravili jih na konje in vozove — in jih spremili na Dunaj.

Ko se je vojvodinja zopet zavedela, ni bilo sinov več. A ona tudi ni več točila solz. „Vzeli so mi vse, sedaj mi nimajo vzeti nič več“, govorila je sama sebi, „sedaj nimam več veselja, ne tolažbe, — samo jedno uteho še imam in ta je — smrt. O Bog, o Bog, kako si me ponižal, kako si me potrl!“

XXIV. Zapuščena.

Po odhodu knežičev je bilo pusto in prazno na dvoru v Gradcu. Mati je živela sama zase, in dvorjani niso imeli več pravega posla ter so pohajkovali in postajali semtertje. Posebno samotno je bilo za Virido. Skoro nihče se ni zanjo več menil kakor njene postrežnice in par dvorjank, katere so ji bili še pustili; dan za dnem je potekel brez premembe.

A kjer odneha svētni šum in kamor ne zahajajo ljudje, tam je bliže Bog. In prav zato je Bog pripustil, da so ji vzeli vso svētno tolažbo, da je tem gotoveje počakala njega, ki more jedini za vselej utolažiti in oveseliti dušo.

V bridkostih in stiskah je začela Virida misliti o siromaštvu človeškega življenja in o nestalnosti zemeljske sreče. Še bolj kakor doslej je iskala pomoči pri Bogu. In iskala je resnobno, iskala z udanim, pohlevnim srcem.

Ker je imela dosti časa, prebiralala je sožalna pisma, katera so bila došla o soprogovi smrti. Našla je med drugimi tudi pismo gospoda Petra, sedaj meniha cistercijenskega samostana v Zatičini. Pismo je bilo polno tolažbe in sočutja. Ko je čitala pismo prvič, ni se mnogo zmenila za pobožne besede: kako drugače je umevala tolažbo in jasni nauk sedaj! Kakor se ji je zdelo poprej nespametno, da je gospod zapustil dvor in si izvolil samostan, tako je spoznavala sedaj, da je ravnal pametno. „Kaj pa mi more dati

še svet? Česa naj iščem, česa pričakujem? Želela sem si cesarske krone, a namestu nje imam trnjevo. Kako drugače bi bilo zame, ko bi bila iskala vselej tega, kar je potrebno najprej, namreč — Bogu služiti in pridobivati si krepostij!“

Gnalo jo je, da je odgovorila Petru in ga prijazno prosila odpuščanja zaradi nekdanjega svojega ravnanja ž njim. Potožila mu je svoje bolečine in se mu priporočila v molitev, ker mora veliko trpeti.

Toda še hujša poskušnja je prišla nad njo. Ne dolgo potem, ko se je vrnil grof Herman z Dunaja, kamor je bil spremil knežiče, prišel je v Gradec nov ukaz, da se pripravi vojvodski grad v Gradcu za stanovanje Albrehtu in njegovemu dvoru, ker hoče pomladi priti v Gradec in nekaj časa prebivati tu, da se mu poklonijo štajerski stanovi. Izbral si je za bivališče najlepše prostore v gradu, v katerih je stanovala dotlej Virida s svojimi otroki. Za vdovo je odločil le tesno stanovanje na vrtni strani ter ji ob enem odvzel vse spremstvo, češ, da mora ravnati varčno, ako hoče poravnati vojne stroške in kaj prihraniti za bodočnost.

To je bilo grofu Hermanu že skoro preveč, ker je čutil, da Albreht z namenom stiska vdovo; zdelo se mu je tako ravnanje malo viteško. Zato je ponudil vdovi svoje prostore, ne meneč se za nevoljo Albrehtovo, in se hotel preseliti v drugo stanovanje. Toda Virida tega ni pustila, rekoč: „Zame je dobro to, kar mi je odločil svak. Ob tistem času se ne bom udeleževala nobenih svečanostij, zame ne bo vprašal nikdo, jaz za nikogar, torej sem prav dobro preskrbljena v tem tihem kotu velikega gradu.“

Odpustila je zopet nekoliko služabništva z bogatimi darovi ter se zaprla v svojo samijo. Občevala ni z nikomur več kakor s svojo služabnico. Molila je in mislila na svojega dragega soproga, na nesrečnega očeta in na žive znanke v Milanu. Na misel ji je prihajal tudi junaški Sforza, in skoro je zavidala ženi, ki je bila sedaj na njegovi strani. Saj je slišala o njem samo lepe in ugodne reči. Nekoliko se je veselila pisem svojih sinov, katera je dobila kmalu z Dunaja.

Če je bila že prejšnja zima huda za Virido, bila je ta še hujša. A minula je, kakor mine vsako trpljenje, in prišla je lepa pomlad. Pod Viridinim oknom na vrtu je dehtelo cvetje, ptiči so prepevali, kakor bi hoteli razveseliti otožno gospo; vse je kazalo veselje. Vojvodski grad v Gradcu je oblekel praznično obleko, ker so pričakovali v goste vojvoda Albrehta ž njegovo družino. Gradec je pripravljal za ta čas več rečij: stanovi se bodo zbrali in se vojvodu poklonili. Sklepali bodo tudi o tem, kaj je storiti z vojsko proti Švicarjem, in uredili se bodo

razni vladni posli. Iz vseh krajev dežele so vreli skupaj vitezi in drugi gospodje. Gradec je bil poln imenitne gospode.

Slovesni vhod Albrehtov je bil jako veličasten. Kakor komisar, tako so se potrudili tudi meščani, da so sijajno pozdravili novega vladarja. Iz radovednosti so prihajale velike množice v mesto. Pohajale so sem in tje, zbirale novice in izkušale bližati se dvoru. Bilo je marsikaj drugače, kakor pod Leopoldom, zato so imeli domačini in ptujci mnogo prilike za govorjenje. Zlasti o Viridi so se vrstile različne govorice: nekateri so jo milovali, drugi so hoteli biti modri in so dejali, da so že poprej vedeli, kako mora priti. Pogrešali so skoro vsi priljubljenega sijaja na dvoru in pa Leopolda, mogočnega vladarja. Pravega veselja ni bilo, četudi se je vrstila veselica za veselico; ljudem se je zdelo, da ni vse v redu.

Državni in vladni posli niso delali vojvodu Albrehtu posebnih težav. Stanovom je bilo čisto prav, da on prevzame vlado in gospodarstvo za čas nedoletnosti prvorojenega Leopoldovega sina; obljubili so mu zvestobo. Za vojsko niso bili vneti. Vojvoda ni zahteval denarja, ampak je bil zadovoljen z obljubo, da bodo vsegar branili državne koristi.

Različno poslovanje je trajalo več tednov. Največ opravkov je imel grof Herman kot komisar, Virida pa se je držala trdno svojega sklepa, da se kar nič ne udeleži slovesnostij. Vendar je neljuba stvar segla tudi v njeno samoto in motila njen mir.

Več nego leto dnij je bilo že preteklo po nagli smrti Barnabe Viscontija in njegovih sinov. Javno mnenje je obsodilo Giovannija Galleazza Viscontija, Barnabovega stričnika iz Pavije, kot krivega te nenadne smrti. Vendar to ni bilo dokazano, ampak samo sum je letel nanj. Povedali smo že, da je ukazal kralj Vencelj, naj se preiskuje ta dogodek, in je izročil preiskavo vojvodu Štefanu Bavarskemu, grofu Mannsfeldu in cesarskemu beležniku Fabru.

Ta preiskava pa je napredovala jako počasno. Večkrat niso mogli gospodje zaradi vojnih nemirov občevati z Milanom, drugič so jih zadrževali lastni opravki. A navzlic težavam so preiskovalni sodniki dognali, da se je umor zvršil pred vojsko vojvoda Leopolda s Švicarji, da je bil vojvoda z rajnim Barnabom v diplomatskih obravnavah o vojni pomoči, da pa Barnaba ni maral pristati na te zahteve, pač pa njegov stričnik Galleazzo, kateri pa tedaj ni imel še v rokah oblasti nad lombarškimi četami. Zato so preiskovalci ménili, da bi se utegnilo iz teh zapisnikov kaj posneti, kar bi razjasnilo ta slučaj. Poleg tega jim je bila blizu vojvodinja-vdova Virida, hči umorjenega Barnaba, katera je bila

v živi zvezi z Milanom, torej bi jim tudi utegnili marsikaj pojasniti.

Za ta namen so se obrnili do Albrehta, naj jim pomore in med njimi in vojvodinjo posreduje v tej kočljivi stvari.

Bila je zopet posebnost za Gradec, ko je prihajalo cesarsko poslanstvo. Vojvoda Štefan je bil že sam po sebi veljaven gospod, sedaj pa še kot pooblaščenec v taki stvari. Grof Mannsfeld je veljal za hrabrega viteza in dobrega vodja, beležnik Faber je bil znan za prebrisanega pravdnika. Imeli so tudi spremstvo za varstvo in sijajno nastopanje.

Po daljšem posvetovanju so naredili ta načrt, da hočejo z vojvodinjo-vdovo osebno govoriti, potem pa še preiskati tista pisma, iz katerih bi se dalo kaj povzeti. Grof Herman naj bi Virido o tem poučil in jo vodil pri teh obravnavah. Sitna služba je bila to zanj, pa moral se ji je udati; tudi si je mislil, da opravi on gotovo bolje nego kdo drugi.

V stranski grajski dvorani so postavili mize in sedeže in so pričakovali vojvodinjo. Grof Herman ji je bil naznanil prejšnji dan, da želijo trije pooblaščenec gospodje ž njo govoriti o važni stvari, ki se tiče njenega rajnega očeta. O določeni uri je prišel in se ji ponudil, da jo spremlja in predstavi. Nekoliko plašna je šla Virida z grofom in nemirno je sedla na pripravljeni sedež. Čutila je, da je prišla v neko preiskavo.

Po spodobnih poklonih ji je v kratkem razložil vojvoda Štefan, česa želi od nje, in jo zato vljudno zaprosil, naj pové vse po resnici, kar vé o očetovem umoru.

Viridi je bilo težko o tem govoriti in celó vpričo več mož. Vendar je povedala, kar je vedela in znala, na kratko, rekoč:

„Boli me sicer, da treba zopet odpirati stare rane, a povedati hočem, kar mi je znano. Ko sem zapustila Milan in šla za rajnim Leopoldom v Avstrijo, prosila sem lepo svojega očeta, naj me podpira s svétom in dejanjem. Rajni oče je to storil vselej rad do poslednjega leta. Takrat se je pa semtertje mrzleje védel proti meni. Nekatera njegova lastnoročna pisma so sicer polna ljubezni in skrbi, druga pa bolj službena in skoro hladna. Spoznala sem, da je nekdo prišel vmes med očeta in mene. Kdo je bil, nečem soditi, a prepričala sem se trdno. Ko se je pripravljala ona nesrečna vojska, tožila sem očetu nevarnost in težavo za vojvoda in za nas druge, a oče ni hotel pomagati, če tudi bi bil lahko. Zdelo se mi je čudno, zato sem izkušala od druge strani pripraviti očeta za pomoč. Obrnila sem se tudi do bratranca Giovannija v Pavijo. Vedela sem dobro, da ne mara moj oče zanj, a imel je bogate zaklade in nekaj vojakov. A predno je bilo pogajanje dovršeno, zgodila

se je nesreča. Vsekako so to storili podkupljeni služabniki, a kdo jih je podkupil, ne morem soditi.“

Vojvoda bavarski je pazno poslušal govor vdovin in rekel:

„Poročilo vaše, svetla gospa, nam daje mnogo trdne podlage in pojasnjuje dobro, kar smo si domnevali, vendar pa ni naravnost ničesar odkrilo. Da so bili sluge Barnaba Viscontija zapleteni v zaroto, to je gotovo, toda izginili so brez sledú. Zato smo hoteli slišati vaše mnenje o tem. Ker ste v tesni zvezi z domačo hišo in sorodniki, dobili ste lahko tajnih poročil, katera vam pomagajo soditi o tej stvari pravično. Zato vas prosimo, povejte nam, koga imate vi za morilca ali onega, ki je najel in podkupil morilce!“

„Dobila sem res nekaj pisem o tem, a iz tega še ne morem posneti, kdo bi bil najbolj kriv tega strašnega zločina. Vem, da ljudje dolžijo mojega bratranca Giovannija, toda jaz ga ne morem obdolžiti na podlagi pisem in poročil, kakoršna sem dobila od doma.“

Ko niso mogli nič natančnejšega zvedeti od vojvodinje, poslovali so se od nje vljudno in se začeli posvetovati, kaj bi bilo storiti. Naposled so sklenili, da pregledajo vsa pisma, katera so prišla med tem časom iz Milana v Gradec. Takoj so pričeli, pa delo ni bilo uspešno, nedostajalo je prav tistih pisem, od katerih so pričakovali pojasnil. Kam so prešla ta pisma, ni vedel nihče. Stari kancelar je bil na odpustu, novi uradniki pa niso vedeli ničesar o tem. Le to je bilo razvidno, da se je vojvodinja Virida mnogo trudila za to zvezo. Zato so preiskovalci prišli na to, da bi Virido poprašali še o njenem dopisovanju v tem času.

Drugo jutro ji napovedó to preiskavo, a vojvodinja se je odločno branila priti. Nič ni hotela slišati o tem. Ko so ji pa le prigovarjali, sklicevala se je na svojo vojvodsko čast, zaradi katere je ne smé nikdo siliti v tako obravnavo brez cesarjevega posebnega dovoljenja. — Gospodje so bili v zadregi, obrnili so se do vojvoda Albrehta, kateri jih je poučil, da za Virido več ne velja ono pravo, ker ni več vladajoča vojvodinja ali soproga vladajočega vojvoda. Zato smé privoliti on sam in tudi rad privoli v to, da jo prisilijo pokazati ona pisma.

Tako so bili pravni pomisleki odpravljeni, a bila je še druga sitnost, kako bi jo prisilili, ko bi se le branila, in kaj bi reklo o tem občinstvo. Saj ni bilo pričakovati posebnih pojasnil, torej ne povoljnih uspehov. Vendar so se odločili, da poskusijo, kar bi se dalo storiti, da ne bi hodili v Gradec zastonj. Sumno se jim je zdelo, zakaj se vojvodinja tako trdno brani pokazati svoje dopisovanje z Milanom.

Virida je bila zaradi te nadležnosti močno razburjena; bala se je vsakogar, kdor je prihajal, da ne prinese kake nove stiske. Želela je le, da odrine čim najpreje vsa ta ptuja gospôda z vojvodom Albrehtom vred. Potem se bo vsaj mogla prosto gibati in uživati zrak na grajskem vrtu. Stala je pri oknu, vroče čelo naslonila na steklo in gledala mlado zelenje v prirodi. O kako je bila včasih vesela, zlasti doma v Milanu kot majhno dekle, a sedaj — kako jo tlačijo in mučijo!

Ko je tako zamišljena v preteklost skoro pozabila sedanjosti, vstopi komornica in rahlo pové, da so zopet zunaj oni gospodje, s katerimi je imela opraviti včeraj, in da želé govoriti z vojvodinjo.

Vse ji je na mah stopilo pred oči: umorjeni oče, rajni soprog, preiskovalni sodniki, vojaki, ječe, in jo razburilo tako, da ni mogla précej odgovoriti. Ko se pomiri, vpraša:

„Kaj pa vendar zopet hočejo?“

„Z vami govoriti, svetla vojvodinja.“

„Saj jaz ničesar več ne vem, naj me pusté v miru!“

„Ali naj jim odgovorim tako, svetla gospa?“

„Da, reci jim, da ne vem ničesar, da ne morem nič več povedati!“

Dvorjanka je šla, pa kmalu se je vrnila z naročilom, da gospodje ne mislijo več vojvodinje nadlegovati z vprašanji, ampak da le želé ogledati si nekatera pisma, pa bo njihov opravek v kraju. Toda Virida ni privolila niti v to in je spravila preiskovalce prav v zadrego: oditi niso marali, ne da bi bili opravili ta sitni posel, a silo rabiti — tudi ni kazalo. Tudi surovi značaji se ogibajo sile proti slabotni ženski. Po nekolikem pogajanju privoli Virida, da smé grof Herman vstopiti in ž njo govoriti. Grof si je prizadeval dopovedati ji, da ne gré za tajnosti njenih pisem, ampak le za to, da se najde kaka zveza med dejanjem in zločinci. Obljubil ji je skrbeti in paziti na to, da se ne odpre nobeno pismo, čez dve leti staro, in da tudi ona druga vsa vrnejo, ako ni v njih nič važnega za preiskovalne sodnike.

A bilo je tudi to prigovarjanje zaman; na noben način ni pustila, da bi se kdo dotaknil njenih pisem. Ker so drugi gospodje neradi čakali zunaj, poslali so vprašat grofa Hermana, kaj bi storili. To je grofa že jezilo, zato ji odkrije kar naravnost, da je vojvoda Albreht dovolil, naj rabijo silo, ako ne dosežejo z lepa svojega namena, torej naj se modro udá, kjer se ne more braniti.

Na te odločilne besede je odjenjala; zgrudila se je na stol in bleda gledala, kako so ti strašni gospodje šarili v njeni sobani. Kar črno se ji je delalo pred očmi in omedlevice so jo ob-

hajale, ko so jemali njena pisma iz predalov in jih pregledovali. Kar je bilo starejših, pustili so v miru in jih pokladali na prejšnje mesto, kar pa jih je bilo od poslednjih dveh let pregledali so in prebrali. Vendar je grof Herman pošteno gledal na to, da so pismo takoj odložili, ko se je pokazalo, da ima samo ženske stvari in skrivnosti v sebi. Bilo je pa med njimi nekoliko pisem, katera so se sicer tikala milanskih homatij, a niso povedala nič znamenitega. Ni bilo niti tukaj tistih listov, na katere se sklicuje ono pismo v arhivu. Poskušali so jo vprašati, kje so. Ko pa niso dobili nobenega odgovora, pustili so to in pregledovali še naprej. Slednjič najdejo prav skrito ono pismo, v katerem ji bratranec Giovanni Galleazzo kmalu po umoru Barnabovem naznanja, da so sedaj ovire odpravljene, in ji torej more pomagati, kakor je poprej želela od njega. To pismo je gospode iznenadilo — ne toliko zaradi vsebine — saj ni bilo v njem nič hudega — pač pa zato, ker je bilo tako skrito in ker se je vojvodinja tako močno branila pokazati je.

Iz teh zunanjih znamenj so sklepali, da so posebni razlogi, zakaj je bilo tako skrito prav to pismo. Hipoma se jim je posvetilo v glavi in vrnilo vprašanje: Kaj, če je tudi Virida v zvezi s tem umorom? Ko so podrobnosti primerjali med seboj, našli so, da se nekatera prav dobro vjemajo. Po strani so pogledovali ubogo vdovo, pa niso si upali naravnost obdolžiti je. Napravili so zapisnik o vsem, kar so našli in slišali, ter naročili vojvodu Albrehtu, naj poskrbi, da se najdejo izgubljeni spisi in določeje z zapisnikom vred preiskovalcem.

Preiskovalci so odšli zadovoljni s tem, kar so našli, vojvoda Albreht je vdovi na tihem privoščil zadrego in sramoto, grof Herman pa je bil razburjen in zbehan nad vse.

„Da bi bila še morilka ta žena? Tega ne morem verjeti. In vendar ta pisma — skrita — temna, to čudno vedenje, ta strah! Nekaj le pomenjajo te okoliščine. Da ima nekaj demonskega v sebi, to sem vedno trdil; a poslednji čas se mi je zdela drugačna, ponižna, potrpežljiva: ona naj bi bila kriva takega zločina? Kdo mi razjasni to zastavico?“

Grof je hodil zamišljen semtertje po svoji sobi. Sililo ga je, naj pride stvari do dna in se popolnoma prepriča ali o krivdi ali o nedolžnosti. Sklenil je zopet preiskovati to vprašanje, med tem pa ogibati se vdove in skrbneje paziti, kaj dela. Pomnožil je straže po gradu in jih postavil tudi pred Viridine sobe. Osebne prostosti ji ni kratil, vendar so imeli stražniki nalogo, spremljati jo povsodi in poročati grofu, kaj dela. — Virida je to opazila in hudo jo je zadelo, ker je spoznala, od kod to prihaja, in

izprevidela, da tudi grof Herman in ž njim ves dvor misli o njenem zločinu. Ni si upala več iz sobe med ljudi, in še ob nedeljah, ko je šla v grajsko kapelo k službi Božji, bila je vsa zagrnjena. Opazila pa je, da so zvedavo pogledovali zanjjo in vseh očij so bile uprte na njeno osebo. Grozna muka za ponosno žensko!

Kar se je v gradu godilo z Virido, prišlo je le deloma med ljudi, zato so imeli toliko več prilike iz svoje domišljije dostavljati, česar so pogrešali v poročilu. Zvezali so skupaj najbolj čudne reči tako, da bi sami sebi ne bili mogli verjeti, ko bi bili stvar sodili pametno.

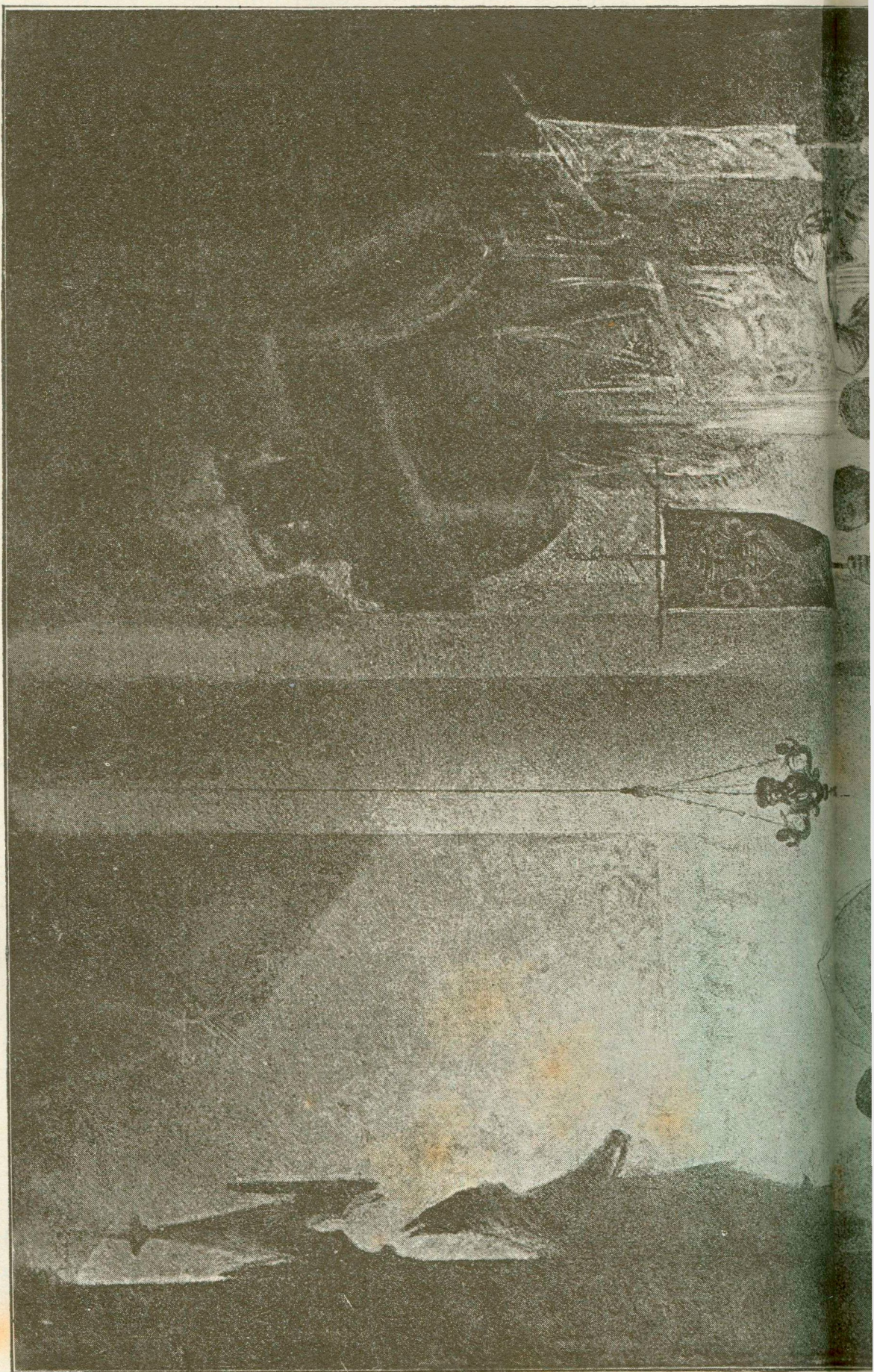
A to ljudsko natolcevanje in zaničevanje bi bila Virida še prenesla, ker ni vsega vedela in si niti misliti ni mogla, kaj o njej govoré; a dobila je udarce tudi od svojih sinov, od tistih, za katere je vse storila kot dobra mati.

Koliko je storila Virida za svojega prvorojenca knežiča Viljema! Zaročen je bil s kraljičino Hedviko Poljsko. Mati je vse storila, da bi bil njen Viljem pravi cvet viteštva, vreden po vsem poljskega kraljevega prestola. Pa prišlo je drugače.

Dobil je Viljem tekmeča — vojvoda Jagelona Litvanskega, kateri se je potezal za roko kraljičine Hedvike. Ko bi bil oče vojvoda še živel, bil bi branil pravice svojega sina; mati pa tega ni mogla, tudi ji niso povedali, kaj se plete na Poljskem, svak Albreht pa ni hotel ničesar storiti za stričnika. Tako je prišlo, da je kraljičina vzela Jagelona, knežič Viljem pa je imel škodo in sramoto skupaj.

Ko je vse to zvedela mati, bila je seveda potrta; a prenašala je nesrečo še dokaj udano, saj se je bila že privadila hudim udarcem božje previdnosti. Mlada kneza pa je to jako jezilo, in ker se ni znal in hotel premagovati, izkušal je svojo jezo stresti nad onimi, ki so zakrivili njegov poraz.

Na Dunaju pa so knežiča pregovorili, da je vsega kriva njegova mati, katera se vedno vtika

v druge reči, za to pa ne skrbi, za kar bi morala. Viljemu sicer to ni šlo kar précej v glavo, ker je videl in slišal, koliko se je mati zanj trudila; da bi torej bila sedaj zamudila braniti

njegove pravice, to se mu je dozdevalo čudno. Iskal je vzrokov, pa dolgo ni mogel najti za-

da bi bilo resnično. Toda dvorjani so mu potrjevali govorjenje in ko se je začetkom poletja

Umor Galeazza M. Viscontija v milanski stolnici. (Karton Sim. Ogrina.)

dostnih. Kar prinesó glas o graški preiskavi in raztresejo natolcevanje o njegovi materi, da je zapletena v umor lastnega očeta. Sina je to govorjenje neizrekljivo bolelo; ni mogel verjeti,

vrnil na Dunaj stric Albreht, potrdil je tudi on, da ni mati brez krivde. V Viljemu je kar vrelo. Sram ga je bilo, da mu je nevesta postala nezvesta, sram, da tako govore o njegovi materi.

Ves njegov srd se je torej zvrnil na mater. njegova nekdanja ljubezen se je bila umaknila hudi nevolji, kakor se gorkota umakne ledeni zimi.

Dalje časa ni dobila Virida pisma od sinov, dasi so druga pisma dohajala. Zato je prav lepo prosila svoje sinove, naj ji piše jeden ali drugi, so-li zdravi in kako se jim godi, ali molijo za očeta in mislijo na svojo žalostno mater.

Na to pismo je prišel za nekoliko časa odgovor, kakoršnega ni pričakovala. Bilo je kratko pisano.

Svoji materi v Gradec.

Na Vaše pismo Vam odgovarjam, da jaz in bratje smo zdravi in hvalimo Boga, da nas je pripeljal na Dunaj. Saj nam ni treba biti pričam pri žalostnih dogodkih, ki so se godili poslednji čas v Gradcu. Preskrbljeni smo z vsem, in Vaša skrb za nas je čisto nepotrebna; še več nam škoduje, kakor koristi. Z žalostjo se spominjam poljske zaroke, še bolj žalosten slišim govorjenje o milanskih homatijah. Ni mi znano vse, kar je spravila na dan preiskava, gotovo pa je nakopala na našo hišo sramoto, za katero nismo odgovorni sinovi.

Ne morem Vam več pisati. Ko čez leto prevzamem sam v roke vlado, pridem v Gradec; tedaj bom tudi ukrenil z Vami, kar bo treba, ako Vas še tam najdem.

V imenu vseh Vaših žalostnih sinov

Viljem.

Ko je to brala, ni verjela svojim očem, da je ta list od njenega Viljema. Pa bila je resnica — oh, strašna resnica, katera je prebôdla materino srce kot oster meč. Torej tudi otroci jo imajo za krivo, za morilko; odpovedali so se ji, zavrgli so jo — zavrgli mater, da, celó pretijo njej, katera je samo za to živela, da jih povzdigne do sreče in slave! Vsa bleda in prepadena je bila, stiskalo jo je v srcu, kakor bi se bližale smrtne težave, in v glavi ji je šumelo, da ni bila zmožna več misliti. Treslo jo je in mrazilo po udih, gledala je zmedeno in izgovarjala nerazločne glasove. Včasih je določneje poklicala umrlega soproga Leopolda, potem zopet svoje otroke. Preplašen je gledal prihiteli zdravnik, kaj se godi; ukazal jo je prenesti na posteljo in jo opazoval. Uboga vojvodinja se mu je zares smilila. Spoznal je, da je zopet srčna bolečina kriva bolezni. Izprva se je resnobno bal, da se ji utegne zmešati, a drugi dan je videl, da je bila sama huda mrzlica, ki je počasi pojenjevala. Za nekaj dnij je bila nevarnost že minula.

Grof Herman se ni brigal za to bolezen, ampak je gonil preiskavo o Viridini krivdi ob

Barnabovi smrti z vso odločnostjo. Pisal je prejšnjemu kancelarju, naj pové, kje so akti dotičnih diplomatičnih obravnav, in naj še pristavi zraven, kar vé iz ustnega pogovora o tej zvezi.

Čez mesec dnij dobi od kancelarja ugodno poročilo, da je spravil pisma rajni vojvoda sam, ker je hotel stvar sam rešiti z ozirom na neki bolj družinski pogoj, menda z ozirom na zaroko jednega knežičev z milansko kneginjo. Dalje je kancelar naštel v pismu pogoje, kolikor jih je vedel.

Ko je grof dobil ta odgovor, bil je močno zadovoljen. Hotel je kar brž v Leopoldovo pisarno poiskat dotičnih pisem, pa ključje je imela Virida, ker teh zasebnih prostorov niso pregledovali, ampak pustili družini. Dobro je vedel grof, da mu ne dá ključev, ako pošlje ponje. Zato je hotel iti prosit jih sam. Čez nekaj dnij se oglasi pri komornici in ji pové, da ima nekaj važnega in ob jednom veselega za vojvodinjo. Kmalu se vrne komornica in naznani grofu, da je gospa pripravljena in ga pričakuje. Herman vstopi počasi in previdno, kakor v neko sveetišče. Mislil je že poprej, kako bo govoril, da je ne bi vznemiril. A pozabil je vse, ko je zagledal pred seboj vojvodinjo na stolu sedečo. Kolika izpremema v nekaterih tednih! Vse bridkosti od soprogove smrti še niso mogle izbrisati z njenega obraza vse mičnosti in lepote: sedaj pa je bila kakor prestvarjena. Bolezen ji je vzela moči in živost obličja. Kakor mojstersko delo grškega kiparja je sedela pred njim samo bela in črna, in ko bi bila zatisnila oči, ne bi je bil ločil od mrliča.

„Oprostite, svetla gospa, da vas vznemirjam v teh razmerah, pa mislim vam napraviti malo veselja.“

„Hvala vam za dobro voljo, gospod grof, a veselje je zapustilo ubogo vdovo.“

„Poznam vaše bolečine in jih znam ceniti, a ménim, da Bog, kateri udari, tudi zaceli, kakor je njegova volja.“

„Verjemite, zaslužno je, in ne smem pričakovati, da mi zanese Bog.“

„Kdo vé, Bog je dober, in vam pošilja, kakor upam, že danes jedno kapljo sladi med grenkosti.“

Vojvodinja ni nič odgovorila. Hvaležno je pogledala grofa in nekoliko ustni nategnila na smehljaj.

Herman je začel praviti, da je dopisoval z bivšim kancelarjem in od njega zvedel zanimivih rečij; „te kažejo jasno, da je bila vsa zadnja sitna preiskava odveč, ker imamo črno na belo zapisano vse, kaj se je obravnavalo pred vojsko. A dotičnih pisem niso mogli najti preiskovalni sodniki; sedaj pa mi piše kancelar, kje so, in da

jih lahko dobimo in pregledamo. Ako vas ne mučim preveč, nadaljeval bi svoje poročilo.“

Virida je prikimala. „Ta pisma so po kancelarjevem pismu v zasebni pisarni rajnega vojvoda, ker je hotel vso dotično stvar dognati sam. Ako dovolite, presvetla vojvodinja, da vpričo vas pogledam ta pisma, tedaj je vse končano.“

Virida je pazno poslušala in hitreje dihala, ko je grof govoril, a naposled ni vedela, kaj bi storila. Skrb, da ne pride kaka nova sitnost, zadrževala jo je, a želja, stvar pojasniti, vnemala jo je; dobra vest pa jo je mirila, da je vendar-le privolila v grofovo prošnjo. Hotela pa je sama iti v Leopoldovo pisarno. Poklicala je komornico, vzela ogrinjalo in vstala. Grof Herman ji je ponudil roko, katero je hvaležno prijela, in lahno sta stopala po širokih hodnikih naprej proti namenjenemu kraju, kamor je sledila tudi komornica.

Čudno je bilo pri srcu ta trenutek grofu Hermanu, ko je stopal počasi vodeč to belobledo gospo s svojo roko. Ni bil strah pred mogočno gospo, kateri se bojimo zameriti, saj je bila izgubila v malo mesecih vso mogočnost in vso veljavo; tudi se grof Herman Celjski ni z lepa bal koga na zemlji. Tudi ni bilo čustvo nagnjenja ob strani lepe ženske, ker ta stvar ni imela skoro nič več telesnega na sebi. Bilo mu je, kakor da ima nekaj dragocenega rešiti, kar gotovo pogine, če ne uporabi za nje vse svoje skrbi, in to je hotel storiti iz usmiljenja, ne iz hvaležnosti ali iz kakega drugega nagiba.

Ko sta prišla v Leopoldovo pisarno, našla sta mnogo prahú po pohištvu. Inako se je storilo Viridi in utrujena je sedla. Grof je sočutno čakal, da se je zbrala, in jo poprosil, naj odpre predale.

Virida mu je podala ključe in je pomaknila stol bliže k mizi. Varno sta odprla ključavnice in pogledala v predale. Lepo v redu so bile zložene vse Leopoldove reči in pismo za pismom se je lepo vjemalo z dnevnikom. Na vrsto pride oni nesrečni čas. Skupaj so bila zavita pisma z napisom: „Milanske stvari.“

Odpreta in vzdigneta tudi ta zavitek, in glej, kaj se jima pokaže! Cela obravnava je skupaj, vsi predlogi in odgovori, vsi pogoji in nasprotne zaveze do pičice zabeležene

Najprej tiho, potem polglasno in vedno glasneje je grof bral, pritrjeval, zmajeval, vzklikal in vzdihal ter končal: „Tako dostikrat ljudje sodijo brez previdnosti. Ko bi bili cesarski komisarji imeli v rokah to, kar imam jaz, ravnali bi bili drugače. Pa kar je zamujeno, mora se popraviti.“

Virida je pazno sledila grofu pri tem in utolažena je slišala njegovo besedo. Kakor mila

zvezda v noči po hudem viharju je zasvetilo v njeno dušo, njeno srce je dihala prosteje, lahna rdečica ji je oblila obličje.

Grof je bil zadovoljen, in ker sta se mudila dolgo časa, spremil je vojvodinjo nazaj, in komornica je zaprla za njima. Ko je bila Virida zopet v svoji sobi in hotela zahvaliti grofa, pokleknil je on pred njo, poljubil ji roko in vneto rekel: „Tukaj naj jaz prvi poklonim za doščenje vaši svetlosti s tem, da se vam ponudim v vsakoršno službo; zakaj prepričal sem se, da so bile vaše misli in želje sicer visoke, pa vsegdar plemenite.“

Virida je pohlevno odklonila ta viteški poklon, češ da zanjo ni več prostora med visokimi gospemi in viteškimi junaki. Zaradi rajnega soproga in svojih otrok želi, da ostane brez madeža njeno ime, a na svetu nima ničesar več iskati, zato je njen trdni sklep, zapustiti brž ko mogoče ta grad in iti kam v samoto, kjer bo mogla v miru premišljevat svoje dni in se pokoriti za svojo mladostno prevzetnost.

Herman jo je pogovarjal, češ da se bodo časi premenili, prišle druge razmere in se povrne zopet lepo življenje. Ko vse to ni izdalo, spomnil jo je otrok, češ, sedaj bo gotovo ganjena in se bo premislila; a ravno nasprotno: ganjena je bila, a premislila se ni. Pokazala je grofu poslednje Viljemovo pismo, katero je strmeč prebral ter rekel žalosten: „Sedaj umevam vašo bolezen in si razlagam vaš sklep, zapustiti grad ter iti v samoto. Vendar še sedaj ménim, da to ni prišlo iz Viljemovega srca; to mu je sestavilo sovražno pero, in on je to podpisal ali prepisal v trenutku razburjenosti in mladeniške razmišljenosti. Gotovo se bo kesal in čvetero poravnal krivico, katero je s tem napravil svoji materi.“

Virida je molčala, grof se je vljudno poslovil. Šel je v svojo sobo, premislil vse še jeden pot in potem sestavil na podlagi teh pisem krasen zagovor vojvodinje Viride.

Tri dni pozneje pride zopet k Viridi, prebere ji vse, kar je bil sestavil, in ji pové, da pojde s tem pismom sam na Dunaj. Tam bo skrbel, da dobé pismo kmalu v roke cesarski preiskovalci. Ti bodo slovesno izjavili, da niso našli nikake krivde na vojvodinji.

Virida se mu je prisrčno zahvalila in le obžalovala, da ne bo mogla na svetu povrniti grofu te neprecenljive usluge.

„Nisem delal, svetla gospa, za povračilo, ampak za to, da se poravna krivica in da se morem veseliti vašega mirú, vaše sreče.“

Grof je stvar zopet zasukal na bodočnost, na lepše dneve, kadar bode Viljem gospodar; pa Virida mu je odvrnila, da je zanjo svet mrtev in da hrepeni le po samoti.

„Prosim vas, gospod“, rekla je, „izposlušajte mi dovoljenje pri svaku, da zapustim Gradec in preživim ostale dni svojega življenja kje drugje, kjer mi bo ugajalo. Iz moje dote naj mi določi toliko dohodkov, kolikor je treba za mirno življenje.“

„Da, o doti hočem resno govoriti z vojvodom; sedanje razmere so lečasne, pa tudi krivične. Znano mi je, koliko dote ste prinesli v Avstrijo, zato vas pač ne bodo obsodili na beraško palico. Sicer pa ne skrbite: naj vam gospod vojvoda Albreht vzame tudi poslednji dolžni grižljaj, moj grad v Celju je vaši svetlosti vedno odprt, in čast in sreča bi bila zame, ko bi vas mogel pozdraviti kdaj na svojem lepem

celjskem gradu. A o tem bova še govorila, ko se povrnem z Dunaja. Za sedaj zdravi, svetla gospa! Bodite uverjeni, da bom mnogokrat med potoma na vas mislil, in upam, da me tudi vaša svetlost ne pozabi.“

Virida se mu je lahko nasmehnila, on pa jo je prijel za roko in jo spoštljivo poljubil.

„Bog vam povrni vse, gospod grof“, klicala je za njim Virida, ko je odhajal skozi vrata.

Spoznala je Virida, da bīje tu pod trdo skorjo najblažje moško srce, srce, ki se ni uklonilo veličastvu in sijaju, ne mogočnosti in sreči, pač pa mehkeemu sočutju v njeni nesreči, v nedolžnosti in ponižnosti. (Dalje.)

Spletke.

(Povest iz nedavnih časov. — Spisal Š.)

IX.

V gozdu pa grešnik leži,
Bolan leži, milo ječi,
Duhovnega k sebi želi.
Al' on bi rad duhovnega,
Fajmoštra Šenčurskega,
Pa mu nima kdo po njega.

Narodna.

„Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ pozdravljal je Betežnik vročega dopoldne gospodinjo svoje Metke na Lužah ter si otiral pot z razbeljene glave. Toda ni prosil darú, samo po hčeri je popraševal: „Kdaj se pa vrne, mati? Ali bom lahko govoril ž njo še pred večerom?“

„Vsak čas bo doma, oče“, odgovarjala mu je kmetica prijazno. „Kar za mizo tam-le pod lipo sedite in malo potrpite! Ondi je hladno.“

Betežnik je slušal in sedel. Postrežljiva žena pa mu je brž prinesla ne majhno skledo kuhanih suhih krljev in hrušek, češ da bo lože čakal.

„Pa malo pokusite, kaj smo nasušili lansko jesen“, prigovarjala mu je. „Sedaj o ti vročini ima človek najrajši kaj mrzlega. Ne verjamete, kako naši kosci radi jedó suho sadje. Kar jim skuham drugega, vse jim ostane, te jedi se pa nič ne branijo. No, le zajemite, sramovati se vam ni treba“, govorila je zgovorna gospodinja kar nepretrgoma. „Pa pokarati vas moram, ker hodite k nam v vas tako na redke čase. Vašo Metko imamo vsi tako radi, vas pa ni nikoli blizu. Kaj ménite, da ji ni dolgčas?“

Ob poslednjih besedah je prihitela po stezici velikega sadnega vrta Metka, odložila jerbas, v katerem je bila prinesla prazno posodo domov, na klopico pred vežjo ter stopila k mizi.

„Dober dan, oče, kaj bode povedali novega?“ Rekši je zvedavo pogledala očeta, kakor da bi mu najrajša že na očeh brala odgovor.

Betežnik se je zadovoljno nasmehnil ter jel vesel pripovedovati, kako mu je Stokavec Blaž povrnil pred smrtjo dobro ime ter še Metki kot odškodnino zapustil svoj prihranjeni denar.

„Vidiš, dekle“, čestitala je gospodinja Metki, „kolikokrat sem ti pravila, da nikar ne poslušaj, kaj kvasijo lažnivi jeziki. I, Metka, pa še bogata boš naposled. Res, res, oče, varčna pa je, da še ne pomnim take dekle: vsaka je toliko zmetala za obleko, da na Šentjanžev dan ni imela nič tirjati od celotnega plačila. Vaša me pa še nikoli ni prosila krajcarja. Le pametna bodi, Metka, in mi verjami, še dobro ti bo na svetu. — No, no, le pomenita se kaj; Metka, pa še ti pri očetu jej, jaz moram pred peč.“

Ko sta bila sama, moral je Betežnik hčeri še jedenkrat natančno razložiti, kar je vedel. In če je bil mož že takrat srečen, ko so ga začeli Dobovčani zopet zvati poštenega človeka, podvojila se mu je danes ta sreča, saj je videl, kako vesela je njegova hči, katero so zaradi njega spodili od hiše, kjer je živela od mladih nog.

Metka je bila očetove novice — dejal bi — pijana. In res, kaj dober otrok teže čuje, kakor: Tvoj oče, tvoja mati, ni pošten, ni po-

štena? Kar kdo sam zadolži in sam trpi, to ga ne teži toliko, češ, kar sem si naprtil, to imam: sam molil, sam jedel. Toda nesreča starišev — ta boli, ta peče. In če ta bolečina izgine kar mahoma, če so stariši zopet srečni in veseli; kateri otrok ne bi tega čutil v dnu srca? Da, Metka je čutila to veselje neizrekljivo. In k Resniku, kamor jo je tako vleklo, bila so ji zopet odprta vrata. Oče njen, ki je zaradi nje dvakrat teže prenašal obrekovanje, bil je sedaj kakor pomlajen in preroben.

Vesele misli so se ji podile neredno in urno po glavi, da je skoro pozabila, da je ‚veliko dela‘ in je opravkov čez glavo.

„Moj Bog, kaj bo rekla gospodinja, ko tako čas tratim?“ zaskrbelo jo je. „Prvo nedeljo, ko utegnem, pridem domov; takrat si bova še kaj več povedala. Sedaj pa moram namestiti, kar sem zamudila.“ Nato se je poslovila in odhitela v vežo pomagat gospodnji.

„No, pa domov pridi, saj sedaj te ne bodo več pogledovali po strani“, pritrnil ji je oče ter še pripomnil, ko se je prikazala gospodinja na pragu, čuvša poslavljanje, „kaj ne, mati, da ji ne bodete branili, če se kako nedeljo malo odtrga pri vas in priteče k meni za nekaj ur.“

„Zakaj ne? Ali ne praznujemo tudi pri nas nedelj? Saj se mi je še doslej čudno zdelo, da je nič dom ne veseli, toda sevé, sevé — — človek se nerad daje ljudem pod zobe, če ni treba. Odslej bo pa drugače in do doma ni take dalje. Jaz je ne bom pridrževala, saj drugi lahko opravimo.“ Tako je hitela gospodinja, kateri se jezika nikdar ni zdelo škoda, če je bila dobre volje.

„Torej Bog povrni, mati, malico in dovoljenje, pa srečni!“ In Betežnik je odbergljal po vasi.

Metki se je od tega dné dozdevalo življenje stokrat prijetnejše. „O božiču se preselim zopet k očetu“, delala je načrte, „pri Resniku me bodo radi imeli, ljudem se bom lahko pokazala, da ne bodo šepetali za menoj, in — in — no — no, Štefan ji je tudi prišel na misel; čeprav govoriti ne bodeta smela mnogo, ker ju bodo povsodi opazovali, videla se bodeta pa vendar včasih. A sedaj ga je videla samo o veliki noči, kar je bila iz doma.“

Toda le malo časa so trajale te njene lepe sanje. Ne dolgo po prvi veseli novici ji je došla druga neprijetna, da pojde Resnikov Štefan najbrž k vojakom, ker ga je ovadil Tiščin. Maruša Klepetčeva je priklepotala namreč nekoč na Luže ter Metki zlobno se smehljaje povedala, da teče tožba zoper Resnika in njegovega sina. Toda naposled ji je bilo menda žal, ker je užalila deklico, ki ji ni storila nikdar nič žalega, zato je dejala pomilovalno:

„Ej, ej, škoda ga bo, škoda, če ga ubijejo hudi Lahi! Resnikova mati kar jokajo in jokajo; i sevé, tebi, ubožica, bi bilo tudi hudo po njem. Morda se pa le še vse srečno izteče. Pa kaj boš žalostna, saj je drugim še hujše. Tiščinova Lenka je tudi v stiskah, le pomisli: ona je vsa neumna na Štefana, oče ji pa napravi tako!“

Metka se z Marušo ni hotela pomenkovati. Jezična beračica ji je bila zoperna že od nekdanj. Kar molčé se je obrnila od nje, drugo nedeljo po tem pa šla v Dobovec, da pozvé, koliko resnice je v raznih govoricah.

„Kaj slabega se rajše pripeti, kakor kaj dobrega“, rekajo izkušeni ljudje. Pa se je tudi tukaj pokazalo, da so modro govorili. Metka je zvedela že doma pri očetu, da je Resnik sicer zmagal pri tožbi, da so mu pa vendar vzeli Štefana v vojake.

„Vidiš, pa je Bog še vedno pravičen“, modroval je Betežnik. „Tiščin je sedaj ob pamet, in kdo vé, kako bo z njegovim imetjem? Kdo bi si bil mislil, da je tako zadolžen! Težko se bo izkopal, težko, posebno sedaj, ko ni pravega gospodarja pri hiši.“

„Kaj pa Lenka?“ poprašala je Metka, kateri se je Tiščinova hči vendar-le smilila, dasi je dobro poznala njeno nasprotovanje.

„I — Lenka? Ne vem“, odgovoril ji je oče ter omolknil. Metka pa je tudi utihnila ter premišljevala. Ko pa je proti štirim popoldne slučajno govorila z neko ženico pred kočjo, prišla je mimo Resnikova Anka ter jo povabila, naj gre vsaj malo v vas.

„Tako dolgo te že nisem videla“, očitala ji je ljubeznivo ter jo siloma povédla s seboj.

„O, Metka, kaj si danes doma?“ ogovorila jo je brž mati županja. Précej potem pa ji je potožila, kakor vsakemu človeku tiste dni: „Bog pomagaj in sveta Mati Pomagalka! Našega Štefana — oh, naš Štefan bo moral na vojsko.“ Pa je začela tako bridko jokati, kakor da leži njen Štefan že mrtev na bojnem polju.

„Nikar se tako ne žalostite, mati, tako je božja volja; Bog že vé, zakaj je to pripustil“, tolažila je Metka županjo.

„Mati, mati, ne dejal bi dvakrat, da niste govorili zopet o meni! Kdaj se bodete vendar privadili temu, kar mora biti?“ izpregovoril je Štefan, stopivši v sobo. „Vi še ne veste, koliko sveta bom videl!“

„Domačega pa nikoli več!“ zavrnila ga je mati.

„I, seveda ne! — Veš, Metka“, nagovoril je Štefan kar mahoma Betežnikovo, „komaj že čakam, da odrinem od doma: dan na dan me strašé, kaj se mi lahko pripeti, kake nesreče mi grozé in ne vem, kaj še vse. Potem bom vsaj lahko pisal domov, da ni tako hudo, kakor

so si domišljali. Samo, da mi bodete tudi od doma dali kak glas, veste, mati! Prav radoveden sem, kdo se me bo kaj spominjal.“

„Mi bomo pa tudi izprevideli, koga boš najpreje pozabil“, ponagajala je Anka bratu.

„Čuješ, Anka“, nagnila se je Metka k njej ter ji pošepetala, „jeli, da mi boš povedala, kaj bo pisal Štefan?“

Oh, zakaj ne? Prav rada, — samo tako daleč narazen sva! Kaj ne, o božiču se povrneš k nam:“ odgovarjala ji je prijateljica tudi potihoma, potem pa je na glas nagovorila mater: „Ne res, mati, o božiču mora Metka k nam? Sedaj, ko še Štefana ne bo doma, nas bo premalo domačih.“

„Seveda, seveda!“ pritrčila ji je Resnikovka, „saj sem se bila namenila, Metka, da ti naročim, pa človek vse sproti pozabi! Drugo leto boš pri nas, na Lužah kar odpovej, kadar te poprašajo.“ Sedaj so namreč izginili tisti pomisleki, kateri so vznemirjali mater županjo zaradi Metke: Betežnikova nedolžnost se je pokazala očito, Štefana pa doma ne bo, torej ne bo nobene nevarnosti zanj.

„K nam pridi, k nam“, prigovarjal je Štefan Metki, ko je le molčala. „Saj je bilo že nespametno, da si šla od hiše. Pa naša mati so že taki, da vsako klepetuljo poslušajo in vse verjamejo. Takrat sem pravil in pravil, da ni očetu narejeno, pa je bilo vse bob ob steno: prerok Krpa je govoril in sleparil, potem pa ni pomagala nobena pametna reč. No, pa kar je bilo, je, kaj bi se!“

„Včasih človeka kaka reč res tako premoti, da jo ima za golo resnico, toda saj ni, da bi govorila“, opravičevala se je Resnikovka ter še jedenkrat poprašala Metko: „Saj prideš, ali ne?“

„Pa bom, no“, bil je njen kratki odgovor in obljuba. Nato pa je pogledala na častitljivo stensko uro ter dejala, da se ji bo treba vrniti, ker po noči nerada hodi. Štefan in Anka sta jo nekaj časa spremila.

Toda nič kaj gladko jim ni tekla govorica. Štefan je namreč v Metkini družbi spoznal, da ne gre tako lahko k vojakom, kakor je drugim pripovedoval. Metka in Anka sta imeli pa tudi polni glavici otožnih mislij, saj je bilo obema hudo, če sta pomislili, da izgubita Štefana za dolgo časa, morda celo za vselej. Ko so stopali le prepuščobno, začne Štefan praviti zgodovino svojega vojaškega stanú.

„Ti, Metka, ti še ne veš, da sem bil oni dan malodane že ženin! In pomisli, če bi bil jaz hotel tisto nevesto, noben človek bi ne bil zvedel, da nisem bil pri vojaškem naboru. Sam Tiščin mi je ponujal Lenko ter obetal, da bo molčal.“

„Tako so te kanili ujeti?“ začudi se Metka ne malo, ki je sedaj prvič čula, kako preračunjeno je ravnal Tiščin. „Pa si rajši vojak, kakor da bi bil vzel Lenko?“ In uprla je poprašujoč ter hvaležno svoje oči v Štefana. Njune oči so se ujele, umela sta se.

„Predaleč sta me že spremila, vrnita se!“ poprosila je Metka svoja spremljevalca. „In če se poslednjič vidiva, Štefan — ne vem, če kaj pridem v Dobovec, dokler boš še doma — Bog te vodi in tvoj sveti angel varih, da se srečno vrneš! Jaz te bom priporočila Materi Božji na Šmarni gori in molila za te, ti pa tudi nas nikar čisto ne pozabi.“

„Bodi zdrava in čakaj me, Metka! Sedaj, predno odhajam v boj, prosim te, ostani mi zvesta. Jaz sem zaradi tebe prisiljen iti od doma, ti pa boš gotovo tudi rada zame kaj prebila; pa saj si že. Sicer pa morda še posebej pridem k tebi po slovo in šopek. Z Bogom!“ Krepko sta si stisnila roke, milo se pogledala, potem pa se je obrnil Štefan kakor vrtalka, zavriskal ter jel prepevati:

Delaj, delaj, dekle, pušelj
Za to rajžo žalostno! —
Saj ga bodem naredila
Z rožmarina nemškega.

Štefan je pel, poleg njega pa je jokala sestra Anka, in že daleč za njima v nasprotno smer gredé si je brisala Metka solze z belim predpasnikom.

Pravi provzročitelj teh solzá, Urban Krpa, pa je bil to nedeljo že vse popoldne vesel, kakor že davno ne. Seveda, zlata dôba mu je minula, odkar se je moral ogibati Dobovca. Po Stokavčevi smrti je izgubil pri vseh poštenih dobovških gospodarjih in gospodinjah zaupanje. Brez dvoma bi ga bili siloma iztirali iz vasi, da se ga niso bali. Tega ne bi dejal, da bi si bili mislili, da zna „narediti“.

„I, če ne ravnam lepo ž njim, dasi dobro vem, da je malopridnež, pa mi utegne tako narediti, da ga bom pomnil vse žive dni. Kje ga bom lovil, če mi hišo zažge? Videl ga ne bom, izpričati mu ne bom mogel — zato ne dražimo ôs, morda nam Bog sam preloži to nadlogo.“ Tako si je mislil ta ali oni ter bil tiho. Krpa je bil pač tudi toliko moder, da je kmalu uganil, kako malo so mu naklonjeni Dobovčani, toda to ga ni bolelo. Saj ga je nekaj časa Tiščin zakladal z vsemi potrebnimi stvarmi, dokler je namreč upal, da se mu posreči nakana, katero mu je vdihnil Krpa. Ko je izpodletel poskus za poskusom, ko se ni ponesla niti tožba, minula je Tiščinova radodarnost. Pozneje, ko se je zbledlo krčmarju dobovškemu, pa Krpi že celo ni bilo več obstanka v vasi.

Šel je drugam poskušat svojo srečo. A nikjer se ni tako živelo kakor pri Tiščinu. Šele to nedeljo je imel zopet nekaj boljšega. Sešel se je namreč s Florijanom Stopco, kateri je samega veselja, da se mu bo umaknil Resnikov Štefan, dajal za pijačo, kolikor je je Krpa le poželel.

„Dolgo časa si hodil po ovinkih, pa še po daljnih ovinkih, ljubi moj Urban“, dobrikal se je Florijan tovarišu, „pa se ti ni posrečilo. Sedaj si pa le pravo zadel. Primaruha, če bo Resnikov še kdaj videl dobovški zvonik, naj me muhe snedó. Sedaj ga bode že pozabila, potem se bom pa jaz debelil s tistim Stokavčevim denarjem!“

„Florijan, mene ne pozabi — veš, mene ne! Saj veš, koliko sem storil zate. Saj ne pravim, da mi moraš dati toliko ali toliko, samo, da me ne pozabiš. Vidiš, tako-le mislim: včasih je človek malo žejen, no že veš, v takih urah, če bi včasih malo pomislil, kdo je Urban Krpa, veš Florijan!“ Tako mu je Krpa na dušo pihal, upajoč, da se bode splačalo. In se je.

„Še jednega bova, le hitro!“ naročal je Florijan ter pocejal zadnje kapljice v Urbanov kozarec. Po tem naročilu je klical pijače še drugič, še tretjič, dasi sta ga že davno oba imela dovolj. Pa bi bila še pila, da ju ni zavrnil krčmar, češ, vsak božji človek bi se ga bil že naužil, nehajta, pa še drugič kaj! Nerada sta se udala, toda ugovarjati ni pomagalo nič, in jezna sta zapustila krčmo. Pred vrati sta se ločila; Florijan jo je mahnil proti Lužam, skoro gotovo zarad Metke, Urban pa je kolo vratil po drugi cesti, po oni namreč, ki vodi v Dobovec. Pa se mu je poznalo, da je preveč vrtel kozarec med prsti ter del palec prepogosto pod nos! Vsa cesta je bila njegova. Dokler je korakal po vozni cesti, lovil se je že še s palico. Ko jo je pa krenil po stezi v gozd, bila mu je pa vsaka korenina preveč. Poleg tega si je še palico večkrat zataknil med korenine, da mu je padla na tla; in potem palico pobrati — ej, to ni bilo lahko delo! Da jo je le dobil v roke, pa je bil vesel: kaj to dé, če je imel ostri, železni konec kvišku obrnjen! Sicer ga pa to res ni mnogo motilo, zakaj palico je prijemal kar ob sredi, ne pa na konceh, kakor drugikrat, ko je premišljeno težavno hodil in beračil po vaseh.

„I, kam sem pa prav za prav namenjen?“ poprašal se je Krpa na svojem težavnem potovanju. „I, kam? kam?“ odgovarjal si je. „Kamor pridem, tam bom; tu na poti pa nerad prenočujem; ne rečem, po dnevu kako urico, če je prav preteto vroče; noč pa pravijo da ima svojo moč. No recimo, sedajle mi je vroče, po noči pa naj pride kaka rosa, tista strupena rosa, ali nagel dež, pa jo lahko iztaknem. Zato

pa moram priti pod streho, če me prav nekaj zanaša. Le naprej!“

Po tem pomenku se je res izkušal potruditi, da čim prej dospe do hiš. Toda zgodilo se mu je, kakor že marsikom, ki kaj namerja, zvršiti pa ne more. Noge ga kar niso nosile. Odjenjal pa ni. Vnovič je zasadil palico — tega ni videl, da je že zopet narobe obrnjena — daleč predse med dve korenini in se pognal naprej. Tedaj pa mu je omahnila roka, on je izkušal palico poprijeti, pa je bil tako nesrečen, da si je ostrino nameril naravnost pod prsi. Ker ga je močno naprej zagnalo, ni se mogel ustavljati in nabodel se je na lastno palico. Vsa ostrina — Urban Krpa si je bil dal napraviti kake štiri prste dolgo, ker mu je bila palica tudi orožje — zapičila se mu je med rebri prav v pljuča. In ko se je pozneje zvalil na stran, razširila se je rana še bolj. Po strani omahnivši priletel je še z glavo na obstezni štor in se do dobrega pobil.

„Pa sem jo iztaknil, da mi je sveti Peter ne odvzame“, zjezil se je Krpa, précej na to pa je utihnil, ker mu je vsako premikanje pljuč dejalo neizrekljivo hudo. Kri je tekla curkoma, berača so jele obhajati grozne slabosti. Da, tako slabo mu je bilo, da je začel misliti na smrt. Pa bila mu je ta misel bridkejša, kakor vse telesne bolečine. Smrt! Kakor je pomislil — in tedaj je mislil jako hitro, zakaj hipoma se je bil streznil — kar je pomislil, le slaba dejanja, krivična dela! Pa če mu bo sredi gozda umreti brez mašnika? Da bi vendar Bog poslal v pomoč kakega človeka, da bi se vsaj izpovedal! Pa je tako grozno tiho vse naokrog, njemu pa tako slabo, slabo! „Marija pomagaj!“ vzdihnil je Krpa zaupno in iskreno, kakor vzdihavajo smrtniki le v skrajni sili, potem je izgubil zavest.

Tedaj je zazvonilo v Šenčurju „Ave Marijo“. Za Šenčurškim zvonom so se oglašali zvonovi pri podružnicah, ta nekoliko tanjši, oni od nasprotne strani nekoliko debelejši, večerni vetrec pa je nosil glasove v daljo. In po vasicah so se odkrivali možaki, prekriževale so se ženice: vse je molilo, časteč Boga in preblazeno Devico, proseč za lastne in ptuje potrebe. Tudi Betežnikova Metka je molila ter hitro stopala po samotni stezici-bližnjici. „Za izpreobrnjenje grešnikov in srečno jim zadnjo uro“ — bil je njen zadnji očenaš. Potem pa je pospešila korake, zakaj ni ji bila prijetna samotna hoja. Mislila je o današnjih novicah ter bila vesela in žalostna: veselja se ji je širilo srce, ker se je prepričala, kako rad jo ima Štefan, žalost pa jo je navdajala, če se je domislila, da bo moral zato v širni svet. Tako je bila zatopljena v svoje misli, da ni prej opazila Krpe, dokler se ni že skoro izpodtaknila obenj. Še možak bi se prestrašen zganil, ko bi zagledal

zvečer na samotni stezici človeka vsega v krvi, kaj šele mlado dekle.

„Jezus, Marija!“ vzkliknila je nehoté ter hotela zbežati. Toda noge so ji odrekle. Sčasoma se je ojunačila, sklonila se k ranjencu, katerega je brž spoznala, ter se uverila, da še ni mrtev.

„Po gospoda!“ dejala si je ter stekla proti Šenčurju, kamor ni bilo več daleč. Naglo, kolikor more le vestni duhovnik, šla sta župnik šenčurški in cerkovnik k zapuščenemu ranjencu. Metka pa jima je šla kazat pot. Našli so Urbana Krpo še vedno nezavestnega. Z vodo in hudim kisom so ga kmalu oživili toliko, da se je izpovedal. Potem pa je naročil gospodu župniku, naj pové, ako bo sám res umrl, dobovškemu županu, da ga je on s Florijanom Stopco napadel tedaj, ko je šel po vino za Tiščina, prejšnjo noč pa da je v družbi z drugimi tovariši po naročilu Tiščinovem podiral novo dobovško šolo. Tudi laži in obrekovanja, katera je trosil o Betežniku, preklical je skesano. „Tiščina sem nahujskal, da je ovadil Resnikovega Štefana, oh, pa še koliko drugega bi rad popravil, pa mi je tako slabo!“ govoril je zastarani grešnik težko umevno, potem pa obmolnil, ker ni mogel več razločne besedice spraviti iz ust. Gospod župnik ga je dejal še v sveto olje ter velel ljudem, katerih se je nabiralo čimdalje več, naj ga prenesó v vas pod streho, da ne bo umrl v gozdu kakor nespametna žival. Še to je povedal Urban Krpa, da se ga je preveč navlekel in se po nesreči poškodoval s svojo palico, potem pa ni črnil nobene več. Predno je posijalo v ponedeljek solnce, bil je Krpa v večnosti.

Marsikaj poprej nejasnega so umevali po Urbanovi smrti ljudje v Dobovcu. Toda bile so le žalostne novice, zato se jih ni veselil nihče. Oveselil se je le zidar, ki je sezidal šolo, čuvši, da so berači zid podrli.

„Sam se bi zid podrl, lepo vas prosim, ljudje božji!“ razlagal je zadovoljno. „Že takrat, ko se je to zgodilo, zatrjeval sem, da se mi kaj

takega še ni pripetilo, pa mi je Resnik komaj verjel. Sedaj pa vidite, ne? Ej, moje delo je dobro.“

„No, veš, to so pravi razbojniki, ne potepuhi!“ srdil se je njegov poslušalec. „Kar vownika napasti — ljubi moj — tu se gre za življenje in smrt, škoda, da Krpe ne morejo kaznovati.“

„Zato bodo pa prijeli onega — tistega Florijana s tistimi hudobnimi očmi. Sedaj se jim je nekam skrtil, toda dolgo ne bo, pa ga bodo imeli ‚ptička‘, trdil je zidar. In ni se varal. V nekih svislih so dobili Florijana skritega: vzeli so ga s seboj v Kranj, potem pa poslali v Ljubljano, kjer so ga preoblekli v vojaško suknjo. Odriniti je moral na laško mejo, zaradi napada pa ni bil nič kaznovan: menda mu niso mogli dovolj dokazati, še verjetneje pa je, da so bolj potrebovali vojakov, kakor jetnikov. Vendar je bila Florijanu že to velika kazen, ker je bil prisiljen živeti po vojaškem redu, ki se dokaj razločuje od beraškega.

„Metke pa le še nimam — ti predrti Krpa, da ni na tihem umrl! Toda Resnikovega tudi še ni. Morda bodem prej doma, kakor on, in vse je še možno. Če sem vojak, česar nisem nikoli mislil, primeri se lahko tudi še kaj drugega.“ Tako je govoril sam s seboj ter se tolažil z boljšimi časi.

Ne dolgo za Florijanom je odhajal tudi Resnikov Štefan od doma. Iz vse župnije so se zbrali mladeniči v Dobovcu, potem so ga v obupnem veselju zvrnili nekaj kozarcev ter pojoč ostavljali rodni kraj. Bila je sobota, dobovški župniji so oznanjevali zvonovi delapust, mladeniči pa so se poslavljali:

Pri fari zvonovi prav milo pojó,
Od fantov, dekličev jaz jemljem slovó,
Pa jemljem slovó, da Bog vé, kako,
Nazaj me nikol' več ne bo.
Očka in mam'ca pa jokata se . . .

Odhajajoči mladeniči so peli, stariši in znanci pa so jih spremljali ter jokali. Saj niso vedeli, ali se bodo videli še kdaj, ali ne. (Konec.)

Umevaš ga le ti.

Po svetu hodi pevec mlad,
Kot pevec sedem let;
Pohaja selo, trg in grad,
Opeva divni svet.

Opeva višnjevo nebó,
Zvezdovja čarni kras
In mesec, solnce ž njim zlató,
Čveterni letni čas.

Vihar opeva in oblak,
In točo, dež in sneg;
Opeva zoro, jutro, mrak
In mraz, ki beli breg.

Opeva reko, potok, vir,
Doline in goré,
Opeva loze senčni mir,
Gradove in cerkvé.

Opeva milo petje ptic,
Jelenov, srn prostost;
Opeva nežni cvet cvetic,
Pastirjev veselóst.

Opeva kras svetovnih mest,
Bogastvo vseh držav.
In voznjo bark, železnih cest,
Bistrost učenih glav.

Ljubav opeva mladih dev,
Lepoto, vzorno rast;
Nesrečo zapeljanih rev,
Poštenih srečo, čast.

In gosli javorjeve so,
In drenov mu je lok,
In strune mu iz čreva so,
In glas kot rajski zvok.

In godbo spremlja jasni spev,
Da čara srcem sluh;
In godbi, spevu je odmev,
Kot pel bi nebni duh.

Nekoč pa ide pevec sam
Med drevjem skozi gaj;
Premišlja, kod bi šel in kam,
In kaj še pel bi naj.

Ob poti znamenje stoji,
Bršlin ga krije, mah;
Mladenič vanj uprè oči,
Nakrat obstane plah.

Podobo tu je umetnik
Na zid narisal bil,
Pod Mater Božjo v spomenik
Je to zapisal bil:

„Kdorkoli si, ki mimo speš,
Ostani malo tú,
Da Materi srce odpreš,
Ki čaka te domú.“

Stoji mladenič, gleda nem,
Koleno se šibi,
Poklekne v prah: „Zdaj dobro vem,
Kaj v srcu me teži.“

Po sili seže v strune prst,
Srce vzkipi iz mej,
Iz strun in grla glas mu čvrst
Doni, kot nikdar prej.

„Oprosti Mati, večni Sin,
Da svet me zvabil bil!
Kreposti vajinih, vrlin,
Do zdaj sem zabil bil.

Kar sem zamudil bil poprej,
Zdaj peti hočem to,
In tvojo slavo bom odslej
Proslavljal le samó.

Saj pevca svetno ne umè
Umevaš ga le ti,
Zato se ti srce odpre,
Da v tebi se vmirí.“

Anton Hribar.

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Pokorn.)

(Dalje.)

7. Cerkev M. B. v Cerngrobu.

Ako greš od Stare Loke naravnost proti Cerngrobu, porabiš v poletnem suhem času tri četrt ure, sicer pa v slabem vremenu celo uro. Pot je dandanes za vožnjo nekoliko gručasta, za peš-hojo še dovolj pripravna. Rajni dekan Kramer jo je iz slabe poljske poti predelal v dobro pot, četudi ga je stalo mnogo truda. Potujé opaziš več zidanih znamenj, katera jasno pričajo, da te pot vodi do božjepotnega kraja. Izmed sedmero znamenj je najzanimivejše poslednje, ki je ne daleč od cerkve. Staro je že 394 let ter ima po svojih vdolbinah in zunaj na vseh štirih straneh mnogo presnih slik iz gotske dôbe.¹⁾ Res, da so nekatere že pokvarjene, a druge so še tako dobro ohranjene, da jih lahko priporočamo vsem slikarskim umetnikom, naj bi se učili na njih, kako je treba prenavljati gotske cerkve z gotskimi slikami. Ako se oziramo na ta znamenja, ni nam treba drugega vodnika, da dospemo v Cerngrob.

Od kod in káko je ime „Cerngrob“, ali kakor ljudstvo govori „Cengrob“? Nekateri so modrovali, da je v gozdu tega kraja rasel „cer“ (Weisseiche), in ker je kraj nekako v kôtlu ali „grabnu“, imenovali so ga „Cerngrob“. Drugi so menili, da so roparji, kateri so nekdanj prebivali po gozdih te okolice, popotnike napadali,

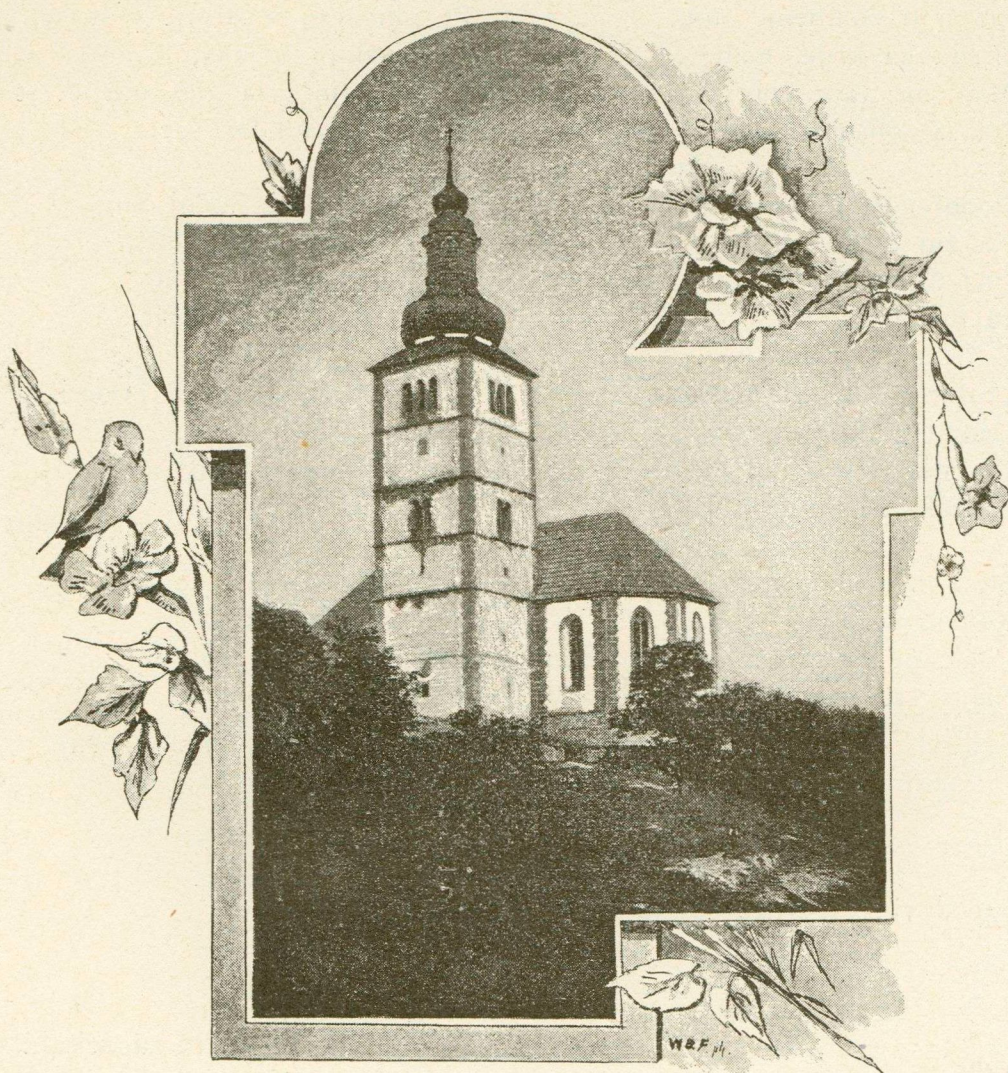
morili ter jih v bližnje grape metali in zagrebali. Od todi so rekli kraju, kakor je tudi dandanes napačno na kantonskih deskah, „Černgrob“. Niti ta, niti prejšnja misel ni prava: jedino resnično je, da je to ime iz nemščine. Roparji namreč, tako nam veli ljudska pripovedka, prebivali so tod v podzemeljskih jamah, od koder so prežali na popotnike, kateri so hodili z blagom v Kranj po cesti. In ker so prebivali tod Nemci, imenovali so kraj „zwe-Erdn-Grueben“ ali „zw'-Ern-Grub“ = pri zemeljski luknji, katera je bila roparjem pribežališče. In tako se je to ime strnilo v „Cerngrob“ ali kakor domače naše ljudstvo izgovarja še mečje „Cengrob“. Ko pa so ondi sezidali cerkev Mariji v čast, jeli so tudi pisati po nemško „Maria zw-Ehren im Grueben“, kar se je pa zopet skrčilo v „Zw' Ehrengrueben“ in tako pišemo še dandanes „Ehrengruben“. — Že l. 1291. nahajamo zapisano¹⁾, da je v Cerngrobu bila jedna kmetija, ki je dajala brizinškemu škofu 30 denarjev na leto. Kdaj pa je bila ondi cerkev sezidana? To je neznano, zakrito v megleni preteklosti. Viri so se poizgubili in poročil nam nedostaje. Le po zidavi sodeč, moglo bi se približno nekoliko določiti, v katerem času da so jo zidali. Cerkev namreč sestoji iz treh delov: iz zgornje ladije ali presbiterija, spodnje ali prvotne ladije, in lope. Najstarejši del je sedanja

¹⁾ Glej našo sliko na str. 628.

„DOM in SVET“ 1894, št. 20.

¹⁾ Zahn: Cod. Fr. III.

Cerngrobska cerkev. (Fot. Fr. L.)

trovrstna ladija. Masivni nizki razogleni slopi, vendar ne več tako težki, kakor v prejšnji starološki cerkvi, nas spominjajo na ne mnogo poznejšo dōbo zidanja, kakor starološka cerkev. V posameznih stenah pod vrhom še vzdana bruna nam izvablja vprašanje, ali ni bil nekdanj strop lesen? Da je sedanje križasto gotško svodovje delo poznejše dōbe, to nam spričuje popolnoma razlika svodovja od drugega zidú, ki je videti mnogo starejše. Tudi gotška šilasta okna v stranskih ladijah nam spričujejo visoko starost cerkve. Zidana je torej, namreč prvotni del, v prvi gotski masivni dōbi. Nekateri hoté, da je že v desetem stoletju zidana, a gotovo je stala že v 12. ali 13. stoletju, ako ne preje.

Lansko leto sem v stranski ladiji pri oltarju svetega Martina poskušal nekoliko odstraniti večkratni belež, ker sem videl, da se kaže pod njim presna slikarija. In res so se mi pokazale krasne gotške slike podob Marijine poroke, svetega Volbenka, sv. Elizabete, sv. Barbare in druge, kolikor se je dalo odlučiti. Pri tem se mi pokaže tudi gotski zamazani napis, ki ga nisem mogel raztolmačiti, pač pa sem spoznal letnico 1453., katera nam kaže, kdaj je bila cerkev slikana v prvotnem delu. Tudi posne-

mamo iz te slikarije, ki sega prav do svodovja, da je takrat cerkev že bila svodena. Križasto svodovje ima samo prečna in dijagonalna rebra, sloneča na konzolah. Škoda le, da so te slikarije bile že oluščene, a so jih zopet pobelili; in ta belež se sedaj ne dá odstraniti brez poškodovanja podob. Podobe, kar se jih vidi, so lepo umetno delo.

Ta prvotni del ima tri jednako dolge ladije, ki merijo po 16,5 m v daljavo, v širjavo pa srednja 3,5 m, stranski pa sta za jeden meter širji; visokost vseh je nekaj čez 6 m. Vsaka ima vrata; stranskih ladij vrata so iz l. 1858. z gotskim završkom, srednjih podoba je oslovski hrbet. Na moški strani v desni stranski ladiji so tudi vrata, katerih portal je na završku presno slikal leta 1863. I. Gosar s podobami Matere Božje, sv. Ane, in sv. Joahima med gotskimi fialami.

Drugi mlajši del cerkve je pa zgornja ladija ali sedanji trorazgredni presbiterij, ki je 10,1 m visok in nekaj malega ožji od starejšega dela in 18,3 m dolg. Ta del ima namestu težkih, masivnih slopov, vitkejše, pri tleh kot podstav okrogle, više pa osmoogelne slope iz laborja, kateri nosijo na svodu zvezdasto križajoča se rebra, in teh je šest. Kapitelji slopov imajo rastlinske in živalske okraske, fantastične živali, spake, leve, itd. Na svodu je mnogo okrašenih sklepnikov. Svodovje je bilo slikano l. 1644. Med slikami se največkrat ponavlja angelčkova glava. Rebra svodovja novega dela padajo na zidovja starega dela tako, da vidiš, kako so hoteli ob priliki stari del podreti in jednako z novim zgraditi. Okna v novem delu so vsa dolga, gotško-šilasta.

Ta poznejši del cerkve je bil sezidan v l. 1521—24., kakor nam pové l. 1520.¹⁾ dné 1. oktobra storjena pogodba, katero so naredili oskrbnik Pavel Rasp, blagajnik Baltazar Siegersdorfer, vikar Anton, sodnik Anton Stingele in drugi z loškim meščanom in mojstrom Jurkom²⁾ zaradi preustrojenja cerngrobske cerkve. Iz te pogodbe zvemo, da mora Jurko podreti tri stare kore in potem sezidati od ladije dalje novo

¹⁾ Glej več o tem v Izvestjih II. str. 152.—155.

²⁾ Morda s polnim imenom „Martin Jorkho Streit“, za katerim se je l. 1573. še opravljal ustanovljena sv. maša.

svetišče, ki naj pri tleh meri 2 sežnja debelosti, na vrhu pa 1 seženj zaradi tega, ker ne bo zvonaj podporenj. Zaradi tega mora biti tudi v zidu 18 močnih slopov iz rezanega kamena, da bode zgradba trdna. Za svodenje naj nalomi kamenja v Moravčah. V treh letih ima zvršiti svetišče, a ne le samo to, marveč tudi poleg njega jednako visok, močen zvonik, katerega vogli morajo biti vezani z dobrim rezanim kamenom. Zvonik naj bo dvakrat obokan: nad zakristijo, ki je v njem, in pod zvonovi za shrambo. — To in še marsikaj zvezo iz pogodbe. Za vse to delo pa je prejel 700 gld., kar nam kaže, kako po ceni so nekdanj delali tudi velike, močne in krasne cerkvene zgradbe.

Tretji del te cerkve pa je kakor cerkveno pročelje široka dolga lopa, ki sloni na v dveh vrstah po šest postavljenih osmoogelnih slopéh. Ta je bila zgrajena l. 1858. po gorečnosti rajnega g. Kramerja. Preje je bila lesena in pod njo na pročelju cerkve je bila presno slikana podoba Matere Božje, katera se še pozna nad obokom sedanje lope pod streho.¹⁾

Ozrmo se še na zvonik, kateri je prizidan na strani presbiterija in ladije nekako ravno v sredi. To je pravi orjak, kakoršnih ni daleč na okolu. Visok je okoli 33 sežnjev, in zidovje pri tleh meri 3 m debelosti. V zvonik vodi nad 100 stopnic. Vhoda v zvonik sta dandanes dva: jeden v cerkvi poleg zakristije, drugi pa je prizidan zvonaj cerkve na ženski strani l. 1858.; nad cerkvijo se snideta. Prostor pri zvonovih meri 60 m². Dandanes vabi k službi božji čvetero soglasno ubranih zvonov v zvoniku, izmed katerih je veliki skoraj 36 stotov težak in znamenit posebno zaradi najstarejšega, do sedaj znanega slovenskega napisa iz leta 1807., kateri slove doslovno tako-le:

*Kader sim biv pervizh islit,
Smo preieli lvbiga myrv dar; 1763.,
O Bog! dai, kir sim sdèi prelit,
De bi tud' ga vshvala vssaka stvar; 1807.*

Na nasprotni strani pa tako-le:

*H' Zhasti Marie ozhem smeram peti
Inu vssim vernim glassnu rasodeti,
De Jezus bo roko stegnou
Inu moie dobrutnike vsse poshegnov.*

Izprva, dokler še ni bilo zvonika, visela sta dva zvonova nad velikim oltarjem v nekoliko

¹⁾ Na slopéh te lope, na cerkvenih stenah znotraj in zunaj, posebno pa še na znotranjih slopéh se lahko opaza istinitost latinskega pregovora, ki pravi: „Nomina stultorum ubique locorum“, ali po domače: „Kjer se osel valja, povsodi pušča svojo dlako!“ Vse to nam kaže, da današnji svet ne ume več svetosti svetišč božjih, ali če jo ume, neče je več spoštovati. Pač bi bilo bolje, da bi nikdar ne prišel v cerkev, kdor hoče mazati in čakati po stenah ter tako onečastovati hišo Gospodovo.

nad streho povišani prednji steni. Ta dva sta bila nova l. 1506. ter tehtala skupaj 20 stotov. Ko pa se je jeden poškodoval, dali so l. 1861. oba preliti v jednega in napraviti še dva druga nova. To nam pové napis na njih:

*Prelit iz dveh poprejšnih sim
Marii slavo de glasim
K molitvi verne de budim
In duše mrtvih izročim.*

Tako na drugem zvonu; na tretjem pa tako-le:

*Obvari Maria in sv. Florijan,
Soseske, od katerih sem vam darvan!*

Četrti pa nosi ta-le napis:

Treska in hudega vremena, reši nas, o Gospod!

Vsi so lepo okrašeni z raznimi podobami in z drugim lepoticjem.

Zvonik ima na zapadni strani tudi veliko presno slikano podobo sv. Krištofa, kakoršna je bila nekdanj na cerkveni steni poleg stranskih vrat. To podobo je l. 1863. naslikal J. Gosar, s tem-le napisom:

*Gentiles Deos Contrivisti
Conferens nobis gratiam Christi!*

Po naše bi se reklo: „Poganske bogove si zatrl ter nam prinesel milost Kristusovo!“ S te slike se lahko učimo kmečke loške dovtipnosti. Krištof z debelo gorjačo v roki in s Kristusom na rami stopi v morje, morski raki pa gledajo iz vode, kaj je neki zunaj!

Prva polovica zvonika je bila zidana s presbiterijem vred. Tako nam je svedočila tudi sedaj že okrušena letnica na strani zvonikovi. Drugo polovico pa so dodelali l. 1666., kar nam kaže precěj zamazana letnica pod linami. Stebriči v linah so bili izdelani l. 1551. Spodnje line so dvojnate, okrogloločne; zgornje pat rojnate, gotške. Streha je v renesanškem zlogu. Omeniti moram tudi, da je cerngrobska ura prav izvrstna in se njeno bitje sliši daleč na okrog. Stala je 600 gld. in jo je izdelal l. 1887. lučniški urar.

Poglejmo še nekoliko cerkveno notranjščino, katera obseza lahko kakih štiri tisoč ljudij. Oltarjev ima osem in sicer štiri v presbiteriju, štiri pa v starejšem delu cerkve. Veliki oltar je krasno renesanško, vkusno izrezljano, bogato pozlačeno umetno delo. Posvečen je Marijinemu Oznanjenju, katere podoba je na platno slikana, pa tudi kip, kateri se vidi ob četrtkih in ob praznikih. Po vsem razstavku je razstavljenih mnogo angelov in okraskov. Tudi prvaka apostolov kraljujeta na njem v pripravnih vdolbinah. Do l. 1880. je bila v oltarju bolj majhna, na platno slikana podoba Marijinega Oznanjenja. Slikal jo je l. 1796. Leopold Layer, in dandanes visi nad velikimi vrati v srednji ladiji. L. 1880. so

oltar prenovili ter postavili novo krasno veliko sliko na mesto prejšnje. Podaril jo je Josip Lužan, prizivni svétnik v Ljubljani, doma iz Žabnice zaradi obljube. Delo je monakovsko iz l. 1865. ter je stalo 200 gold.; ker je podoba velika, moral se je oltar nekoliko pokvariti. Oltar je prenovil dupljanski slikar Josip Gosar za blizu 2000 gld. Naprava novega oltarja pa je stala silno malo. Postavljen je bil namreč l. 1652. Loški meščan in slikar Jakop Jamšek je prejel 10 renških za pozlačenje, podobar Jurij Skorn iz Ljubljane 42 renških 13 kr. 1 vinar, mizar Jeronim pa 20 renških za svoje delo. Iz tega lahko spoznamo, kako po ceni so nekdanj delali tudi umetniška dela. Tabernakelj je pa še pozneje narejen v spakedrani renesansi in nima umetniške vrednosti.

V presbiteriju na vsaki strani je blizu velikega oltarja po jeden preprost pozno-renesanski oltar. Na epistelski strani je posvečen Materi Božji sedmero žalostij, na evangelski pa sv. Heleni. Podobi sta barvani in pozlačeni. Nova oltarja je l. 1753. izdelal podobar Henrik Hilarius „von Göttingen“ za 110 gld. nemške veljave, pozlatil in pobarval pa Matija Pöller za 116 gld. av. velj. Izprva sta stala pri slopéh na sredi. L. 1858. pa ju je dal Kramer prestaviti k steni.

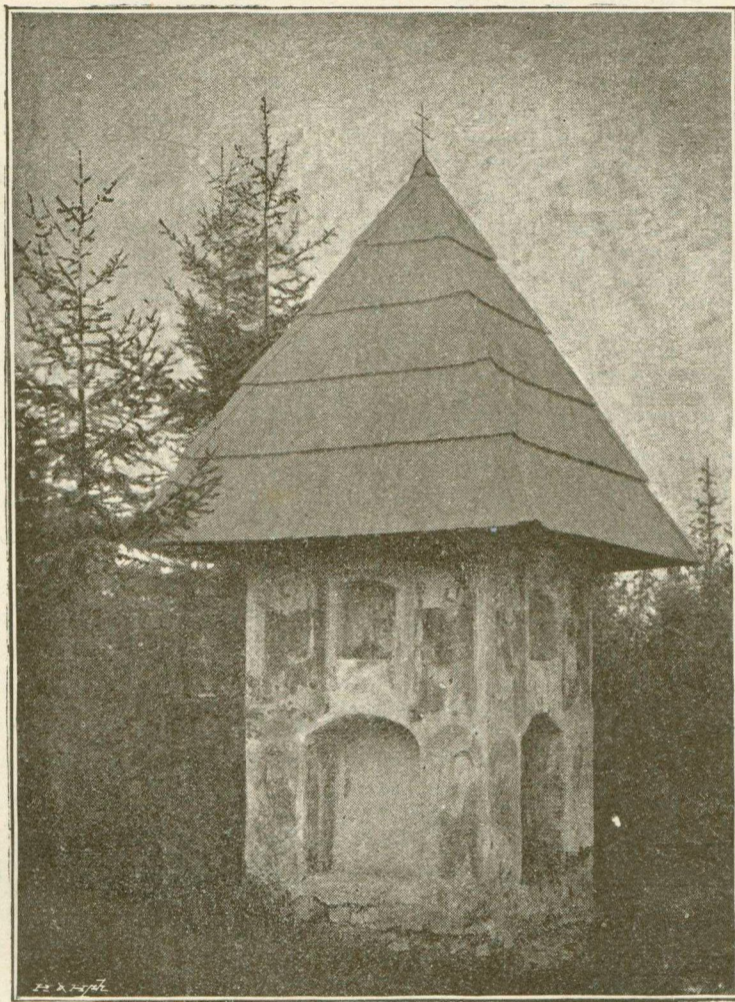
Vsa drugačna dela renesanška, umetno izrezljana in bogato pozlačena, so pa stranski oltarji v prvotni ladiji. Na ženski strani v stranski ladiji je posvečen svetemu Martinu, katerega ljudstvo goreče časti kot velikega pomočnika ob živinskih boleznih. Ta oltar je bil nov l. 1680., prenovljen pa l. 1862. V srednji ladiji ob masivnih slopéh sta preprosta majhna oltarja starega dela: sv. Lucije in sv. Agate. Na moški strani v stranski ladiji pa je l. 1751. bil postavljen čedni renesanski, rjavo barvani in pozlačeni oltar sv. Ahacija, na katerega praznik je nekdanj (še l. 1636.) vsako leto hodila zaobljubljena pročesija od „Matere Fare“ na Šmarno goro, dandanes pa na velikonočni torek, da bi

Gospod obvaroval župnijo toče in drugih jednakih šib in nadlog. Procesije se udeleži vselej obilo pobožnega ljudstva. — Prižnica je v baročnem zlogu lesena in nosi grb brizinških škofov. Stare so tudi preproste klopi na moški strani v ladiji, namreč 207 let; vse drugače lepše in pripravne pa so lansko leto iz trdnega lesa za 269 gold. izdelane klopi v presbiteriju na vsaki strani. Poleg teh sta ondi ob velikem oltarju dve daljši, umetno izrezljani in ozaljšani, stari klopi, kateri nam kažeta, koliko truda so si nekdanj prizadejali, da so napravili kaj čednega in umetnega za čast božjo. L. 1713. so dali napraviti

okrog velikega oltarja menze in stopnic železno ograjo, katero je Gregor Jesenko izdelal za 150 renških. Prav po loški šegi so l. 1649. napravili na strani v presbiteriju 8m dolgi leseni kor za orglje v rokokó-zlogu. Orglje so stale 100 renških. Izdelal in postavil jih je Tomo Krek (Khrueg) iz Ljubljane. Tlak v presbiteriju je bil od l. 1724. pa do l. 1892. iz navadnih kamenitih plošč robato zgrajen; danes pa ima svetišče popolnoma nov tlak iz šamotnih plošč, katere sta vložila Vidic in drug iz Ljubljane za 1181 gl., 40 kr. Tako ima svetišče sedaj krasno lepo lice.

Ne smemo pozabiti še neke znamenitosti. V stranski prvotni ladiji nad oltarjem svetega Martina visi veli-

kansko rebro. Od kod in čegavo je in kaj pomenja, ne vem. Jedna ljudska pripovedka nam pravi, da je to rebro od one velikanske ‚ajdovske deklice‘, katera je pomagala pri zgradbi cerngrobske cerkve. Z jedno nogo je stala na Šmarni, z drugo pa na Šmarjetni gori, ko je zajemala vodo iz Save in pesek ter ga podajala delavcem. Tudi debele skale za temelj in drugo zgradbo je lomila in pomagala pri zidavi. Pri tem delu pa se ubožica pohabi, zboli in umrje. V hvaležni spomin se je zato v cerkvi ohranilo jedno njeno rebro. Ta orjaška deklica ¹⁾ je bila dvojčič-sestra

Staro znamenje ob poti k Cerngrobu. (Fot. Fr. L.)

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Krain I. 1866., str. 11.

onega velikana, katerega jedno rebro se hrani v župni cerkvi v trgu Innichenu v pusterski dolini, zidani l. 1213. Ta orjak je pomagal pri zidanju te cerkve. Prinesel je namreč iz kamena izklesan velik steber iz Sekstena v Innichen. Cerngrobsko rebro meri osem čevljev in sedem palcev. Da je to le bajka, vé vsak pameten človek. Povedati hoče le, da se je z velikimi težavami zidala cerngrobska cerkev in to v davnih časih.

Druga pripovedka o tem rebro pa slove tako-le: Neki grof je imel hčer, katero je jako ljubil. Pohajala je nekoč ob morju, kjer so že dalj časa čakali velikanske ribe, da bi jo ujeli. Deklica se ponesreči in pade v morje. Oče, boječ se zanjo, zakliče v tej stiski Mater Božjo cerngrobsko na pomoč, katera je takrat kot čudotvorna slovela daleč na okrog. In glejte čudo! Velikanska riba vrže deklico, kakor nekdanj pre-roka Jona, nepoškodovano na suho. Toda ribo ujemó in usmrte. V hvaležni spomin te čudovite rešitve pošlje oče jedno rebro te ribe cerngrobski cerkvi, kjer se hrani še dandanes. Ljudje pravijo, da so zidarji nekoč našli, popravljajoč cerkev, nekaj pisem pod streho, iz katerih so zvedeli ta dogodek. Prosto ljudstvo pa je pri-taknilo takoj še nekaj basniškega. Pravi, da kapne vsako leto od rebra jedna kapljica. Kadar se bo pa rebro popolnoma izkapalo, takrat bo sodnji dan.

V lopi, katera je bila do leta 1858. lesena, potem pa zidana v gotskem zlogu, nahajamo tri konzole. V notranjo steno pa so vzdane štiri podobe, izklesane iz kamena, služeč kot konzole gotskim rebrom, upadajočim na steno. Po ljudski pripovedki ¹⁾ predstavlja jedna glavo poglavarja roparske druhali, katera je v teh gozdih prežala na popotnike, potujoče z blagom v Kranj, dokler jih niso pregnali s tem, da so gozde posekali; druga nam kaže obraz brata poglavarjevega, tretja glavo poglavarjeve matere in četrta podoba poglavarjevega psa.

Cerngrobska cerkev je bila nekdanj jako sloveča božja pot. Priča temu nam je njena velikost; podružnice so navadno majhne, ta pa je jako velika. Tudi podrto župnišče in odpravljene krčme, katerih je bilo poleg cerkve več, svedočijo nam, da se je nekdanj zbiralo tukaj mnogo ljudstva. Ljudstva se je shajalo od blizu in iz daljnjih krajev na tisoče, posebno v poletnem času. Prihajali so Marijo častit ter se priporočat njeni priprošnji kar s procesijami, posebno binkoštni praznike. ²⁾ Te-le župnije so se udeleževale binkoštni ponedeljek cern-

grobske pobožnosti: komendska, vodiška, smledniška, velesalska, šenčurška, preddvorska, nakelska, podbreška, kriška pri Tržiču, mošenjska, kovorska, pograjska, idrijska, cirkniska, žirovska, poljanska, soriška, železniška, selška, neveljska, cerkljanska, mengiška, šent-peterska iz Ljubljane, šentviška, sovrška, kranjska, šmartinska in tržiška. Po pridigi so se molili očenaši za omenjene župnije. Tudi se je v cerkvi opravilo mnogo sv. maš. Še preteklega stoletja, ko je svetna oblast odpravila dvesto let staro slovečo cerngrobsko bratovščino Marijinega Oznanjenja ter prepovedala pobožne shode, zabeležili so v zapisnikih, da se je na leto opravilo v njej osem do devetsto svetih maš; kaj šele popreje, ko je bilo versko življenje živahneje!

Stara cerngrobska pesem nam pripoveduje, kako je kruti Turčin, kateri je požigajoč in moreč razdeval slovenska tla, ravno v Cerngrobu, četudi je imel ogromno vojsko s seboj, izgubil moč pred Marijo.

On je cagoviten postov,
Ker je Tvojo moč spoznov,
Krancam si Ti na znajne dala,
Ker si se zajne vojsk'vala.
Vel'ka je mogla Tvoja moč bit',
Ker je bil turški car tuki pobit.

*vsakiših
100 let*

Ljudska pripovedka nam pravi, da je turški poglavar prišel v cerkev in hotel Mater Božjo oropati vseh dragocenostij: a hipoma je oslepel, da ni ničesar videl v njej razven zidú. In ker le še ni odjenjal, marveč hotel na vsak način kaj doseči, začne se mu udirati pod nogami — kakor malo poprej na Malenskem vrhu v poljanski župniji in pred župno tratarsko cerkvijo — tako, da je moral oditi praznih rok. In še dandanes se hrani kamen v lopi, na katerem se pozna udrtá podkev turškega konja.

O mnogoterih duševnih in telesnih milostih, katere so zadobivali pobožni verniki od Boga na Marijino priprošnje, govori nam ista pesem:

Marija Angelskiga Češena,
Per Teb' je taka moč najdena:
Skoz Te se železje odpira,
Bolnikam se zdravje gmira.

Per ta žalostnih je Tvoj trošt,
Per ta neumnih je Tvoja modrost,
Per cagovitnih Tvoj poterjejne,
Per grešnikah Tvoj spokorjejne.

V Cengrob se v'like gnade godé,
Poglej špringarje, k' na zid' vise,
V Turčiji so b'li zapert',
Smert so rajtal' tamki stert.

V železje so b'li djani,
Terdo noter zakovani,
Upanje so oni zgubili,
Deb' še po svoj' dežel' hodili.

¹⁾ Berí H. Costa: „Reise-Erinnerungen aus Krain“ l. 1848., str. 147—148.

²⁾ Ohranjena je tudi še romarska pesem, katero so prepevali romarji, prišedši v Cerngrob.

Al' na Cengrob so zdihnil',
Železje se jim je odklenil',
Marija je b'la taisti ključ,
K'ni b'lo treba nobene luč';

Deb' per ključavnicah lukin iskal'
In te ključe noter vtekval';
Marija je b'la tolkajn močnejš',
Kolker je b'lo železje terdnejš'!

Zaupanje na Marijino pomoč v Cerngrobu se je ohranilo do današnjega dné. Vsak četrtek vidiš mnogo ljudstva ondi, posebno v poletnem času. Zlasti ogromno število se pa zbere od vseh krajev ondi takrat, kadar je slovesno duhovno opravilo; tedaj pokladajo darove Mariji na oltar, da se zaljša in ohranjuje njeno svetišče, katero je zares lepo in veličastno. (Dalje.)

Kakó si ustvarimo Slovenci vzoren knjižni jezik?

(Spisal B. S.)

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo!

Vsestransko olikani slovenski jezik — to je pač med drugimi vzor vsakega pravega in zavednega Slovenca. Jeden izmed glavnih znakov in pogojev olikanega jezika pa je brez ugovora — jedinost ali jednotnost. No — od tega smotra, ali bolje: od vzorne in vzgledne jezikovne jedinosti smo Slovenci še precèj oddaljeni, kakor pričajo mnogih domačih listov in pisateljev tožbe o naši neslogi in nedoslednosti, tako v govoru kakor v pisavi. Da smo torej v marsičem nesložni in nedosledni, v obče spoznamo in vemo; kaj pa nam je treba storiti, da pridemo — čim prej, tem bolje — do tolikanj potrebne jedinosti, o tem se nič prav ne zavedamo. Zato pa je vredno o tem premišljevat. Zdravniku, ki hoče ozdraviti kakega bolnika, treba je pred vsem do dobra poznati njegovo bolezen, potem šele ji more izbrati primernih zdravil. Tako moramo tudi mi najprej vedeti, kaj nas prav za prav loči in kaj ovira naše združenje. Ako bi stvar dobro premislili, našli bi, da izhaja naša nesloga, oziroma nedoslednost, od tod, ker nimamo: 1. obče priznane, jednotne slovnice, 2. jednotne terminologije, 3. jednotnega pravopisa in za ustni govor — jednotnega naglaševanja. Naše združenje pa ovira prvič to, da mnogi omenjenih resnic prav ne spoznajo; ako tudi na jedni strani tožijo o nejednosti, pa na drugi odobravajo in zagovarjajo vse mnogovrstne, dasi nepotrebne besede in oblike, češ da so „udomačene“ in „pravilne“. Drugič pa je tudi takih, katerim je jedinost deveta briga, ker so „vneti za slobodo“ — pač le iz bojazni, da bi sicer ne šlo vse njim po volji; zakaj, da bi bila jezikovna sloboda — nejednost nekaj lepega, vzornega, za celotni narod koristnega, vsaj jaz ne morem umeti. Sploh pa živo pogrešamo obče priznane in merodajne avtoritete, katere razsodbam bi se moral rad ali nerad pokoriti vsak Slovenec, ki hoče pisati ali govoriti zares pristno in pravilno knjižno slovenščino.

Prvič nam je torej treba nove slovnice, katere pravila bi bila vseskozi jednotna, takisto jednotne tudi vse oblike; ali z drugimi besedami: v njej bi se ne smelo nahajati nič, kar bi nas moglo zapeljevati k nedoslednosti, oziroma nas cepiti na dvoje ali več strank. Tako n. pr. pišemo v Celji in v Celju. Obe obliki sta sicer „udomačeni“ in „pravilni“, pa obe sta nam vsekakor preveč. Vsakdo mora priznati, da ni lepo in hvalevredno, ako isti pisatelj rabi sedaj prvo, sedaj zopet drugo obliko; takisto pa tudi ne, ako ta stranka piše *i*, ona pa *u*. Odločiti se moramo torej vsi za jedno in isto pisavo, ter se je potem tudi vsi in dosledno držati. Izgovor, da „tudi ne dene nič, ako v tem nismo edini, saj *u* in *i* si nista zavidna, če si le ljudje privoščimo ljubi mir“, ne velja, ker isto bi se lahko reklo v vseh dvomnih slučajih; potem pa sploh ne potrebujemo jednotnega jezika. In zlasti če spoznamo, da bi bilo prav, ako bi pisali vsi (in v vsem) jednako, zakaj bi si potem ne prizadevali z vsemi močmi doseči to vzorno jedinost: ¹⁾ — *Bom* in *bodem*. Tudi v tem, kakor številnih drugih slučajih nam (kakor se lahko vsakdo prepriča) zadostuje jedna oblika — vsaj v nevezani besedi (o pesniškem jeziku pozneje!); druga je torej odveč ter bi ji morali zategadelj službo odpovedati brez usmiljenja ²⁾.

¹⁾ Da bi bila v našem slučaju končnica *u* najboljša, ne zdi se mi še popolnoma dognano. Med ljudstvom ni navadna, zato se mi vidi, zlasti za mehкими soglasniki, nekako posiljena. Po mojem mnenju (katero pa seveda ni nikakor merodajno) bi bilo bolje, ako se naravnost ne odločimo za nobeno obeh oblik, ampak rajši uberemo „zlati srednji pot“ z nastopnim „jednotnim“ pravilom: za mehкими soglasniki pišimo — izvzemši pesnike — dosledno *i*, za trdimi pa *u* (v druž. *om*), n. pr. v srci, v morji; v potoku, v jezeru.

²⁾ Ali moremo dvomiti, katero bi sprejeli? Saj „*bom*“ je ne samo krajša, ampak tudi — in to je odločilno — povsem „domača“, v vsakdanji govorici večinoma navadna. „*Bodem*“ naj se torej dovoli jedino le pesnikom.

Potem nam je treba jednotne terminologije. Navadno se misli, da je veliki narodni slovar (tolmač narodovega ali ljudskega jezika), kakoršen se izdaja ravnokar v Ljubljani, poraben ob enem za knjižno slovenščino. A dokler se bomo držali tega načela, je — ako molčim o drugem — prava jedinstvo nemogoča. Jezik se dá v tem oziru primerjati sadnemu drevesu: od narave poganja navadno veliko množino mladik in vej, ki pa le druga drugi odtegujejo hrano ter zato donašajo le slabega sadu; umen sadjar pa odstrani vse nepotrebne veje in vejice, da se morejo ostale uspešneje razvijati ter roditi lepih in vkusnih sadov. Kar so sadnemu drevesu nepotrebne veje in mladike, to so knjižnemu jeziku nepotrebne besede in oblike. Ako torej želimo, da bo naš književni jezik v resnici olikan ter vzorno jedinstven, je neobhodno potrebno, da ustvarimo zanj poseben slovar. Ta slovar ali „terminologija“ — nemško-slovenski del nam je seveda najpotrebnejši — bi nam moral za vsak pojem, oziroma nemški izraz podajati jedno samo, in sicer najprimernejšo slovensko besedo, ne pa več, da naj si izbira vsak po svojem vkusu; n. pr.: *Bedingung* = pogoj (ne tudi: *uvet* ali *uslovje*), *Vergangenheit* = preteklost (ne tudi: *minulost* ali *prošlost*), *Zahl* = število (ne tudi: *číslo* ali *broj*), *Blatt* = list, *Zeitung* = časnik, *Zeitschrift* = časopis, (*Journal* = novine); i. t. d. — S korenem pa bi se morala iztrebiti škodljiva misel, da sme vsakdo na svojo roko kovati novih, večkrat čisto nepotrebni besed in oblik. Mladina naj bi se učila jednotnih in stalnih slovenskih izrazov — naravnost iz „terminologije“.

Naposled nam je treba tudi jednotnega pravopisa in za ustni govor — jednotnega naglašanja. Toda z nekaterimi splošnimi pravili se nam v tem oziru ne pomore, marveč vsaki v slovar sprejeti slovenski besedi bi se morala pravopisna oblika, ako treba, tudi naglas posebej in natanko določiti, tako, da bi nam dotični slovar služil ob enem kot pravopisno in pravorečno (naglasno) ogledalo.¹⁾ Kako potrebno nam je tako ogledalo, razvidimo iz tega, da se vsaka deseta slovenska beseda piše različno, n. pr.: Slovan, Slavlján, Sloven, Slaven; pomlad, spomlad, vzpomlad, vspomlad; svoboda, slo-boda; pot, m. in ž.; cvetica, cvetlica; okus, ukus, vkus; nisem, nesem, nijsem, nejsem; zmirom, zmerom, zmiraj, zmeraj, zmir, zmer; danes, denes, dones, dnes; dosti, dosta, itd.²⁾

¹⁾ Tega pa ni umeti tako, da bi morali tudi po pisanju trositi zamudnih in v obče nepotrebni znamenj.

²⁾ Posebno me bodejo v oči tudi krstna imena. Zakaj bi pač tudi gledé na te ne vladala lepa jedinstvo! In sicer

— „In kar se tiče naglaševanja, to je res, da ima naš slovenski naglas svoje muhe; zdaj sede na ta, zdaj na oni zlog kakor metulj, ki leta s cvetice na cvetico. Vse besede se ne naglašajo po vseh krajih jednako, celo ista beseda se včasih lahko različno naglašá, to je vse res; vendar se mi zdi, da so tu neke meje . . . To bi bilo treba nekako določiti in dognati in ustvariti bi bilo treba neki pravilni, parlamentarni jezik“.¹⁾

Ugovarjati bi utegnil kdo: V nevezani besedi bi bila takšna jedinstvo in doslednost že mogoča; a kaj porekó pesniki k temu? Ali bi se mogli gibati v tako tesnih mejah? Na to odgovorjam: Saj se za pesništvo lahko razširijo jezikovne meje, kjer in kolikor je treba. Vsekakor naj bi se tudi v tem oziru določilo kolikor mogoče natanko, kaj se sme in kaj ne; v slovnici, oziroma slovarju, pa bi se morale potem vse „pesniške izjeme“ izrečno kot take zaznamovati, da bi se ne rabile tudi v prozi, kjer so nepotrebne ter bi jih zato nikakor ne smeli trpeti in odobravati.

Najvažnejše pa je vprašanje, kdo naj nam vse to uredi in določi? „Da doseže taka knjiga svoj namen, treba je, da se splošno prizna in sprejme, da se vsak Slovenec v svojih spisih, da, tudi v govoru svojem, ako hoče pravilno in lepo slovensko pisati in govoriti, ravna po njej. To je pa ravno pri nas silno težavno, kjer jih je med desetimi najst jezikoslovcev . . . kak mesija nam prinesi z nebes terminologijo, v kateri je vsaka beseda suho zlato, prave slovenske korenine in lepe priročne oblike, kaj pomaga? kdo se je poprime? morda tu pa tam kaka verna dušica, ostali bodo pisali kakor do zdaj ter rili vsak v svojo stran.“²⁾ Toliko vsaj je gotovo, da jeden sam pisatelj, in naj si bo še tako učen, spoštovan in veljaven, kaj takega ne smé storiti; kajti takemu „osebnemu mnenju“ bi se hotel (kakor naravno) le malokdo klanjati — tem manj, ker so si naši jezikoslovci le v premnogih rečeh navskriž:

Kaj prav slovensko je, uči
Nas nova šola korenita;
Pa kaj mi vsi nauki ti,
Ko dva enako ne učita!

In ko bi se v ta namen združili tudi „nekateri“ strokovnjaki, bi se jim ne godilo veliko bolje, kakor kažejo izkušnje. Ampak, oprt na neki

kakó jih pišimo v slovenski obliki? Mislim najbolje takó, kakor navadno izgovarjamo in pišemo imena dotičnih svetnikov, torej: Jožef (ne: Josip ali Jože); Frančišek (ne: Fran, Franjo, Franc ali France); Janez (ne: Ivan Ivo ali Janko itd.)

¹⁾ Stritar.

²⁾ Stritar.

površen nasvet g. Stritarja¹⁾, usojam si jaz predlagati to-le:

Ustanovimo si posebno jezikovno sodišče, zbornico ali akademijo, kakor hočete. Za to „društvo“, ki bi obsegalo določeno število udov — recimo petdeset — bi se odbral cvet narodov: v prvi vrsti seveda vsi znameniti jezikoslovci slovenski, v drugi pa ostali znanstveni ter slovstveni naši veljaki in odličnjaki. Kdor je „izvoljen za uda“, uživaj to čast do svoje smrti, ako se ji sam ne odpové. Prvih 50 udov naj bi imenoval občni zbor „Matice Slovenske“; pozneje naj pa voli „društvo“ samo naslednike svojim umrlim ali odstopivšim udom. Isto imej namen rešiti razna slovenska vprašanja ter Slovincem tako polagoma ustanoviti uzorno jednoten knjižni jezik. Vsak ud naj bi bil zavezan pokoriti se vsemu, kar bi večina društvenikov sklenila in odobrila, ako bi se morebiti kdaj izrekla tudi zoper njegovo prepričanje; zakaj, ako bi se niti društveniki sami ne ravnali po sklepih, kaj bi mogli potem pričakovati od drugih: Ker je pa nemogoče, da bi zunaj Ljubljane, morebiti celó daleč od domovine stanujoči udje redno k „sejam“ dohajali ter bi jim to prizadevalo tudi preveč stroškov, zato bi bilo najbolje, ako bi se zborovanja vršila samo — „na papirji“, to je v predalih posebnega, v ta namen ustanovljenega, jezikovnega mesečnika. Posebni v Ljubljani stanujoči odbor pa bi izbiral in določeval vprašanja za „dnevni red“, vsak mesec bi stavil po potrebi jedno ali več novih vprašanj, oskrboval uredništvo društvenega glasila ter vodil posvetovanja. Posebno strogo bi moral seveda paziti na to, da bi se vse razprave vršile mirno, zmerno in stvarno; merodajni bi smeli biti jedino le dokazi. Kadar bi bilo to ali ono vprašanje od vseh strani dovolj pojasnjeno ter bi na poseben poziv odborov do določenega obroka ne imel nihče več kaj bistvenega in važnega pripomniti, dala bi se dotična stvar na glasovanje. Ta zahteva je vsekakor bistvena; brez jasnih in določnih razsodb, izdanih in potrjenih od celega društva (ne samo od ožjega odbora), bi ostalo istega delovanje brezuspešno. Pravico in ob jednom

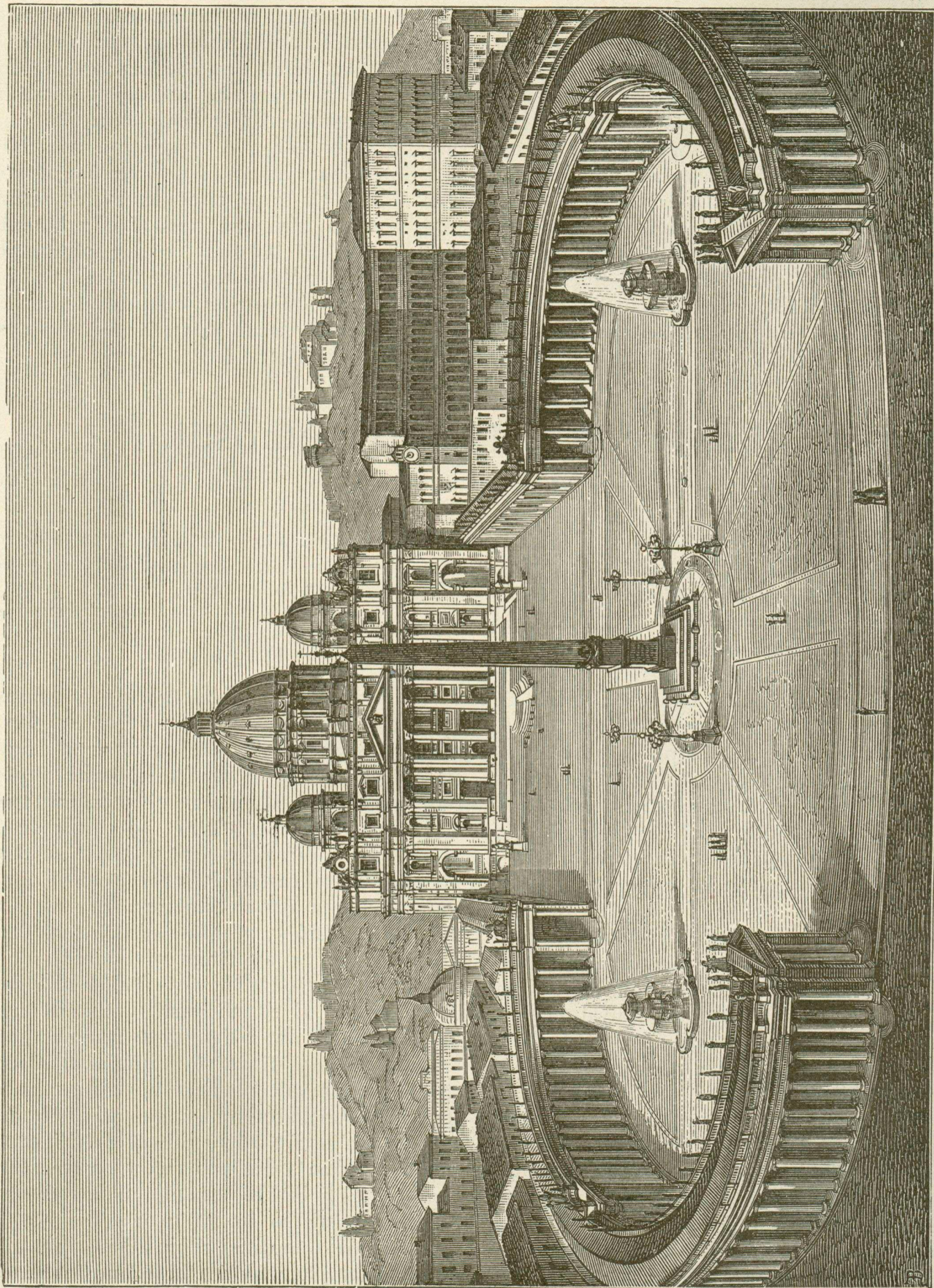
¹⁾ „Zató sem jaz menil, da bi bilo treba stvar takó nekako poskusiti, morebiti bi to vendar nekaj pomagalo. Eden . . . naj bi terminologiji napravil prvi načrt . . . Ta rokopis naj bi potem šel od roke do roke. Kolikor je pri nas slovstvenih in znanstvenih veljakov, vsak naj bi ga pregledal, popravil in pridejal kar in kakor bi se mu zdelo potrebno. Potem takem bi vsi naši prvaki, od prve do šeste vrste, kolikor toliko sodelovali pri tem narodnem delu. Takó bi se priredilo nekaj relativno dovršenega, in, kar je tudi imenitno — táko početje bi laskalo posameznih mož samoljubju, zavezani bi bili potem ne samo priznati in sprejeti knjigo, priporočati bi jo morali tudi in potezati se zanjo, kjer treba, saj je kolikor toliko tudi njihova.“

dolžnost glasovanja bi imeli seveda samo pravi udje, a posvetovanj naj bi se smel — vendar šele v drugi vsti — udeležiti vsakdo, ki sploh kaj razume o stvari. Ali bi vse to ne bilo zanimivo? Gotovo vsak omikan Slovenec bi si rad naročil omenjeni list, čegar naročnina bi zategadelj ne smela biti previsoka. Udom naj bi se pošiljal brezplačno; za svoj trud (oziroma poštno troške) bi se razven tega odškodovali prav primerno z nagrado, ki bi jo dobivali za natisek svojih spisov v predalih društvenega časopisa. Leposlovnemu časopisju, mislim, bi zaradi posebnega jezikovnega lista ne pretila nobena izguba; sicer pa bi tudi lahko poslednji izhajal kot „priloga“ prvemu. — Kakor hitro je kaka razsodba po „glasilu“ objavljena, stopi tudi v veljavo ter je odslej ne le za ude, ampak za vsakega Slovenca častna dolžnost, ravnati se vestno po njej. Zlasti jezik šolskih knjig bi se moral urejati strogo po teh „predpisih“. Ako tudi smo sedaj v jezikovnem oziru vsi bolj ali manj svojeglavni, vendar sem preverjen, da ga ni med nami, ki bi se ustavljal razsodbam takega uglednega društva.

Kakó lep bi bil naš knjižni jezik, ako bi bil osnovan po nedvomno pravih in zdravih načelih, kakor sem jih poudarjal v tem spisu: ako bi bil jednoten tako gledé na slovnico in slovar, kakor gledé na pravopis in naglaševanje; ako bi bilo vse slovstvo in bili vsi govori taki, kakor da so od jednega samega doslednega pisatelja ali govornika, ko bi bil jezik jednak v znanstvenih kakor poljudnih spisih, v višjih kakor ljudskih šolah, v društvu omikancev ali pred zbranim ljudstvom: ali bi se s takim jezikom ne mogli ponašati pred celim svetom? Saj bi potem v jezikovni jedinstosti prekosili celó velike „kulturne“ narode! Zakaj bi morali v vsem posnemati ter ne smeli imeti nič svojega, izvirnega, ako je to dobro in priporočljivo? Ali se ni tudi gledé na prizadeve, iz našega pesništva odpraviti apostrof, svoje dni ugovarjalo, da drugi narodi ne delajo tako? A dandanašnji zna vsakdo, kolika pridobitev je, da smo se srečno iznebili tega nebodigatreba. — Kako važen je jednotni jezik zlasti za šole, mi ni treba posebej dokazovati. In slovstvo? Dobilo bi šele z jednotnim jezikom pravo ceno in stalno veljavo. Naposled pa: ali bi se tak vzgledno jednotni in stalni jezik — s tem pa ni rečeno, da bi moralo to, kar je sprejeto, okameneti za večne čase — ali bi se tak jezik, pravim, ne ukoreninil veliko lože med našim narodom, zlasti med našim na pol potujčnim srednjim stanom, ter se takó polagoma iztrebila tista grda „špraha“, pa tudi tisto ptuje slovstvo in ptuji duh, ki se še vedno takó oblastno šopirijo po naših mestih in trgih? — Seveda se popolna jezikovna jedinstost ne dá do-

seči takó hitro, kakor bi želeli. Vendar pa, ako da smé pisati ter jezik prenejati po svoji volji; se bo delalo, kakor doslej: ko misli marsikdo, ko se z vednimi novotarijami napravljajo ne-

Cerkev sv. Petra v Rimu.

potrebne zmešnjave; ko se mnogi, rekel bi, strastno držijo svojih, kakor vsak izmed njih misli, jedino pravih nazorov; ko se sicer o tem

in onem posvetujemo, pa končno vendar ničesar ne določimo — kdo naj tudi razsoja „v imenu slovenskega naroda“, kateri slovničar ali

katera stranka trdi pravo? —: potem sploh nikdar ne dosežemo vzornega smotra. Pa ko bi tudi res s časom „naš jezik sam po sebi pojasnil in sam določil marsikaj, s čimur si dandanašnji učenjaki ubijajo glave“, vendar s tem še nikakor ni dosežena popolna in — resnična jedinost. O tem ali onem vprašanju, mislil bi človek, je pravda vendar že dognana; a še vedno je precèj takih, ki pišejo trdovratno po stari šegi in bodo pisali tudi zanaprej, dokler nimamo veljave, ki bi mogla z uspehom ovirati takšno samovoljnost. Za to pa brez dvojbe ni nihče tako sposoben, kakor „ugleden jezikovni zbor“ iz najodličnejših jezikoslovcev in pisateljev slovenskih. Ako se prepusti vse le slučajnosti, lahko se tudi v jezik vgnezditi marsikaj, kar bi pri obvezni javni, temeljiti in vsestranski obrav-

navi — takó rekoč pod nadzorstvom in s sodelovanjem vsega naroda — ter pri vestni razsodbi za to sposobnih in poklicanih mož bržčas nikdar ne obveljalo. In koliko zlatega časa bomo izgubili z neplodnim čakanjem! Ako smemo soditi po dosedanjih izkušnjah, lahko rečem, da čez nekoliko desetletij gledé jedinosti ne bomo nič ali vsaj ne znatno na boljšem. Ako pa ustanovite priporočeno „društvo“, smete biti uverjeni, da se bo njegovo blagodejno delovanje že po primeroma kratkem času — recimo ob koncu tega stoletja — prav jasno kazalo in poznalo. In k temu ni drugega treba kot nekoliko — dobre volje. — Izvolite torej, rodoljubi, povedati svoje mnenje o tem predlogu! Ako bi se isti, kakor za trdno upam, odobril in sprejel, naj se brez odloga začne s potrebnimi pripravami.

Rim, središče lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

Kaj šele Carigrad! Že veliki, podjetni Konstantin ga je dražestno olepšal, da „je lesketal v svoji krasoti, zvezdam na jasnem nebu jednak“, kakor pravi Sozomen. Kaker biserji v kraljevi kroni, tako so se bliščale njegove bajne palače ter se zrcalile v morskih valovih. Vrhunec lepote je pa Carigrad dosegel šele pozneje pod Justinijanom I. (527—565), ki je bil dika njegovih vladarjev. Med drugimi dragocenimi poslopji je zgradil cerkev svete Sofije, ki po velikosti, rajski lepoti in neverjetnem bogastvu visoko nadkriljuje vse krščanske cerkve do 16. veka. Preprosta, klasična oblika ji sicer ni dala te krasote; umetnika Antemij Tralenski in Isidor Miletski, ki sta jo stavila, nista bila kdo vé kako duhovita; a vendar je njen novi zlog, orijentalško-fantastičen, čarobno uplival na srca. Zidana je v obliki dveh bazilik, ki se križata, nad njima pa se dviguje velikanska kupola. — V notranjščini se razodeva veličasten prizor. Vitki stebri in opore in stene so krite z raznovrstnim dragim kamenjem. Smaragdi, porfirji, topasi, celo demanti lesketajo na njih ob solnčnem svitu, kakor sveža rosa na bujnem cvetju. A na stropu čez celo dolgo baziliko so mozaiki v čistem zlatu . . . kako neizmerna lepota! Strmel je, kdor je videl sveto Sofijo v prvotni lepoti.

Taka je bila kraljica prvih cerkev. Tisočere so zidali pozneje narodi v različnih zlogih, vsako mesto, skoro vsaka vas je dobila svojo cerkev, a sv. Sofije dolgo ni nobena dosegla,

dokler ni v 16. veku vzkipela proti nebu ona bazilika v Rimu, ki je nedosegljiv vzor vsem vekom — cerkev sv. Petra.

IV. Mozaiki.

Cerkve so v krščanstvu vedno ponos in neizmerno veselje pobožnih vernikov. Česa se naše ljudstvo veseli bolj kakor lepih cerkev? Prvi kristijani so v goreči ljubezni, v prvem bujnem cvetu krščanskega prepričanja za svoje cerkve darovali vse. Cerkve so se morale pred vsemi javnimi in zasebnimi poslopji odlikovati po lepoti in veličastvu. Posebno pa so na njih notranjščino obračali najvestnejšo pozornost. Kakor deviško nevesto so ozaljšali cerkev z vso umetnostjo, da je prijala Bogu in ljudem.

Gole stene od znotraj bi žalile oko zaradi dolgočasnosti in jednoličnosti. Treba jih je torej okrasiti. Slikarji so oživili mrtve stene z raznovrstnimi prizori, ki naj bi vernemu ljudstvu v slikah predočevale resnice sv. vere. A navadne slike v barvah začetkoma niso ugajale ljudstvu. Morebiti so se mu zdele preveč posvetne, torej nesposobne za svete prostore v cerkvi. Zato je v 4. veku iz cerkve izginilo slikarstvo in na njegovo mesto so stopili mozaiki.

Kje imajo mozaiki svojo domovino, ni dognano; Ciampini, slavni laški starinoslovec, méni, da so jih prvi rabili Perzijani; Haeffelin pa sluti, da so jih izumili Egipčani. V Italiji so bili znani že izdavna. Stari Rimljani so ž njimi lepšali tla v imenitnejših hišah, kar se še dandanes lahko opazuje. Ti prvotni mozaiki so bili še jako

preprosti. Polagali so male štiriogelne kamenčke navadno v obliki kocke, da je bil kamenček poleg kamenčka. S tem, da so bile vrste raznobojne, dosegli so polagoma skromne geometrijske oblike, semtertje se kaže celó kaka človeška podoba v surovih potezah. Pozneje so rabili mesto kamenitih kock drobné koščke iz stekla vsakovrstne barve. Ž njimi se je dalo doseči že več mnogoličnih proizvodov. V Hadrijanovi sloveči vili pri Rimu nahajamo v tleh jako spretno izvedene golobe v mozaiku. Posebno je slovel umetnik Sozos iz Pergama kot najboljši mozaičar starega veka.

Sčasoma so jeli razven tal tudi stene lepšati z mozaiki. Izurjeni umetniki so kazali že toliko spretnost, da so na stenah v mozaiku posneli velike slike najboljših grških slikarjev. Najslavnejša je v tem oziru Aleksandrova bitka, najdena leta 1831. v Pompeju (sedaj je v narodnem muzeju v Napolju). Rimski cesarji so visoko čislali mozaike. Dali so jih proizvesti ne samo v steklu, temveč tudi v zlatu in v dragih kamenih.

Sv. cerkev, ki skrbno išče in modro uporablja sploh vse, kar je človeštvo lepega izumilo, vzela je tudi mozaike v svojo službo. Bili so sicer silno dragi, a navdušenje prvih kristijanov se ni balo niti največjih žrtev.

V primeri s slikarstvom so bili mozaiki okorni, ker ž njimi se ni dala narava posnemati tako natanko kakor s čilim čopičem. A takratnim zahtevam so zadostovale glavne ideje, ki so odsevale iz slik in mozaikov. V krščanskih mozaikih pogrešamo semtertje onih nežnih, v vseh posameznih delih dovršenih podob, katere slikar z barvo zadene tako naravno. Cesar pa umetnik v mozaiku z vso naravnostjo ni mogel doseči, to je vrlo dopolnila bogoljubna domišljija.

Kršćanstvo je mozaike oplemenilo ter povzdignilo na najvišji vrhunec umetniške dovršenosti. Iz skromnih početkov, ki nas spominjajo še poganskih vzorcev, prerodilo jih je v čudapoln kras katoliških cerkev. Najstarejše (v krščanskem zmyslu) nahajamo v nagrobni cerkvi Konstantinove hčere Konstancije. Strop je okrašen z zelenimi trtami v mozaiku, na stenah pa so prizori iz plodovite bratve. Vse ima še poganski značaj, le trta vzbuja krščansko misel, ker ta je vedno znamenje Kristusovo.

Počenši z zmago Konstantinovo rastejo mozaiki bujno. Rim koraka tudi v tem oziru vrlo pred drugimi mesti. Velik napredek kažeta že dve ženski podobi v cerkvi sv. Sabine, sezidani l. 425. Iz iste dōbe so krasni in velepomemljivi mozaiki v cerkvi Sta. Maria Maggiore, iz časa Siksta III. (432—550). V 31 podobah predstavlja umetnik več prizorov iz starega zakona,

ki so v zvezi z Marijo Devico. Nad ponosnim slavolokom so podobe iz novega veka: sveta Peter in Pavel, štirje evangelisti i. dr. Spodaj pod njimi se pa blišči v leskečem mozaiku napis: Xistus, Episcopus Plebis Dei. Kako starodaven in častitljiv spomenik je to, dragocenejši tembolj, ker se je iz onih davnih, davnih let ohranil popolnoma pristno!

Iste starosti so divni mozaiki v cerkvi svetega Pavla (zunaj mesta). Te cerkve se ni mōči nagledati, tako krasna in zanimiva je, — neprecenljiv biser večnega Rima. Že leta 324. je stala na njenem mestu ponižna cerkvica. Cesar Valentinijan jo je dal podreti in mesto nje pozidati vzorno lepo svetišče na čast sv. Pavlu. Pobožna Rimljanka (cesarskega rodú) Galla Placidia, je dala l. 440. okrasiti novo cerkev s prelepimi mozaiki, katero je pozneje papež Simmah (498—514) še povečal. Sredi raznobojnih oblakov veličastno kraljuje Kristus, ob straneh so znamenja štirih evangelistov, pod njimi pa 24 starčkov iz skrivnega razodenja. S čudno nepopisno resnobo zrejo te skrivnostne podobe, priče viharnih dnij, doli na presenečenega gledalca.

A vrhunec mozaiške umetnosti nahajamo v znameniti cerkvi sv. Kozma in Damijana, ki je sezidana v prvi polovici šestega veka na slavnih razvalinah glavnega svetišča v poganskem Rimu, „Templum sacrae Urbis“. Obok nad presbiterijem je ves pokrit z najkrasnejšim mozaikom, dovršenim okoli l. 530. Na modrem ozadju zapaziš Izveličarja v svetlem, starinskem oblačilu, v naravni velikosti. Desnico molí kvišku, kakor bi navdušeno govoril, v levici pa, čez katero je lahno ovita toga, drží belo pōlo. Njemu na levi stoji sv. Peter, a na desni sv. Pavel, ki peljeta sv. Kozmo in Damijana h Kristusu. Na desni je še sv. Teodor, na levi pa sveti papež Feliks III. (526—530.) Vse podobe, ki so še popolnoma sveže, izdelane so sila spretno; obrazi so pri vseh osebah, posebno pri Kristusu, polni svete resnobe, a zraven naravno istiniti, kakor da bi dihali srečno življenje.

Žal, da je jel v petem stoletju Carigrad škodovati Rimu in sploh celemu zapadu. Mozaike iz naslednjih vekov že večinoma obvlada duhomorni bizantinizem. Podobe so okorne brez živahnosti in naravne sličnosti; tu ne vidiš nikake vzornosti, nič misli.

V cerkvi sv. Neže se že jasno kaže propad. Mozaik, zvršen na povelje Honorija I. (l. 625. do 638.) predočuje sv. Nežo, ki sprejema lovorov venec od Boga. Jednak zlog se razodeva na mozaikih v krstilniku Lateranskem. Še slabše mozaike nahajamo v cerkvi sv. Cecilije iz devetega veka. Umetnik je imel sicer lepo vodilno misel, a pri izdelovanju ji ni bil mojster.

Osebe so v preveč vitkih, nenaravnih postavah, obleka preveč blesteča, brez barvne harmonije.

V 11. veku se je izhod vsled krutosti svojih vladarjev po neprestanih, ostudnih bojih ločil od zahoda, pal je v pogubni razkol; dovršil je svojo tužno ulogo, kateri zgodovina, najmanj pa umetnost, ne bo pela slave. Za Rim je imel ta prevrat najboljše posledice, ker se je Rim odslej samostojno razvijal na klasičnih tleh. Tudi mozaiška umetnost se je iz svojega globokega propada visoko dvignila. V cerkvi St. Maria in Trastevere vidimo že lep napredek. V njej so iz 12. veka mozaiki, predstavljajoči Marijo Devico z božjim detetom. Zlog je lep, plemenit, osebe ljubke, naravne.

Rim je postal zopet solnce, ki razsvetljuje in ogreva ves svet. Rimski mozaiki so sloveli kot vzor, po katerem so se ravnali skoro vsi umetniki. Vsako mesto je hotelo imeti odslej kako cerkev z dragocenimi mozaiki okrašeno. Razmere so bile za to jako ugodne. Križarske vojske so namreč velikansko povzdignile katoliško prepričanje. Burno navdušenje za sv. cerkev je preplavilo z mogočnimi valovi vso Evropo. Italiji je napočil zlati vek tudi v gmotnem oziru; različna samostalna mesta so obogatela. Pogojev za vsestranski razvoj cerkvene umetnosti je bilo torej dovolj. Mozaiki so jeli po vsi Italiji bujno cvesti. Posebno bogata Sicilija je tekmovala uspešno z drugimi deželami. Iz te dôle imamo krasne mozaike v Palermu, Cefalu, Monrealu in drugod po Siciliji. Silno plodovita je bila tudi „ponosna“ Florencija, njeni umetniki so bili obče znani kot izborni mozaičarji. Venčanje Device Marije v florenški prestolnici in Marijino Vnebovzetje v Pizi so nesmrtna dela poleg stotero drugih.

Izreden kras diči prezalo morsko nevesto, blestečo Venecijo, ki je uživala ona stoletja nenadno blagostanje. Čarobno bogastvo so v njej nakopičili neutrudni brodarji. Za katoliško vero je pa bila Venecija vselej vrlo vneta. Lepo število divnih cerkvá priča o tem. V lepoti je prva med vsemi dražestna cerkev sv. Marka, neprecenljiv biser beneških válov. O, da bi jo mogel vedno gledati, vedno pasti oči in željno srcé na njeni krasoti! Razven drugih slavni umotvorov hrani mnogo mozaikov, nekatere že iz 11. in 12. veka. Različni prizori iz starega zakona na obokih sv. Marka cerkve stojé na vrhuncu mozaiške umetnosti.

Razven v Italiji in v Carigradu so se mozaiki gojili le malo. V severnih krajih so bili skoraj popolnoma neznani. St. Remy in katedrala v Rheimsu in katedrala v Canterburyju so nekoliko ž njimi olepšane. Iz 14. veka so mozaiki v cerkvi sv. Vida v Pragi, predstavljajoči poslednjo sodbo. A bili so laški, večinoma

rimski umetniki, katere je Karol IV. iz solnčne Italije poklical v svojo zlato prestolnico. Na Nemškem nahajamo samo na dveh krajih iz prejšnje dôle mozaike. Ganljiva podoba v mozaiku je Marija z Jezusom v grajski kapelici v Marienburgu, in mučeništvo sv. Janeza v Marienwerderju iz l. 1380. od neznanih, a najbrže laških mojstrov.

S 14. vekom se je povzdignilo slikarstvo, ki je mnogo cenejše ter se dá izvajati lože in neprimeroma hitreje. Zato so tedaj polagoma izginili mozaiki. Le semtertje jih še vidimo. Ogromno obširni so mozaiki v cerkvi svetega Petra v Rimu iz časa Klementa VIII. (l. 1592. do 1604.); cela, neverjetno velika kupola je znotraj prevlečena z dovršenimi mozaiki. Samostojno se pa mozaiki več niso razvijali. Tu in tam so ž njimi posnemali stareje klasike, posebno sv. Peter v Rimu hrani obilo posnetih slik iz najboljše dôle laškega slikarstva.

To je skromen obris mozaiške umetnosti. Istinito občudovati moramo njene krasne, skoraj nerazrušljive umotvore. Prestali so marsikateri vihar vek za vekom, iz njih govoré še pristno starodavni bujni časi. A čudno! Sami so se tako dolgo in lepo ohranili, imen svojih umnih stvarnikov nam pa ne povedó. Večinoma so že izdavna vtopljeni v morju temne pozabljenosti.

Iz starejših dôle ne poznamo imenoma nikogar. Kdo vé, kako se je imenoval nedosežni kralj v mozaiku, ki si je v cerkvi sv. Kozma in Damijana postavil vekovit spomenik? Zastonj bi iskali njegovega imena.

Med boljšimi mozaičarji sta menih Jakop iz Florencije in njegov tovariš Andrej Taffi prva, katera omenja v tem oziru tako skopa zgodovina v l. 1225. V času papeža Nikolaja IV. (l. 1287.—1294.) je živel menih Jakop della Torrita, ki se je vrlo proslavil z izbornimi deli v St. Maria Maggiore v Rimu.

Veliko zaslugo za umetnost sploh in ne manj za mozaike si je pridobila plemenita rodovina Cosimov v Rimu. Od 12.—14. veka so bili različni udje te slavne rodovine, kakor Lavrencij, Jakop, Lukež, Ivan, Deodat . . . skoraj edini, ki so z veliko vstrajnostjo in dokaj lepim vkusom skrbeli za umetniški razvoj. Posebno véliki, za vse lepo navdušeno vneti Bonifacij VIII. (1294—1303) jih je obsipaval s svojo ljubeznivostjo ter veledušno obdarjal njihova izborna dela. Ko so se papeži — v neizmerno kvar večnega Rima — preselili v Avignon, zamrli so dičnim Cosimom kraljevi Mecenati, — zamrli, ker niso imeli nič dela nič plačila tudi oni sami.

Kakor rodbina Cosima, tako blagodejno je delovala v Florenciji rodbina Gaddi. L. 1266,

se je rodil tam Gaddo Gaddi († 1335), ki se je že v prvi mladosti odlikoval po izredni umetniški nadarjenosti. Zaslovel je zgodaj daleč na okrog. Klement V. (1305—1314.) izroči mu v Rimu več važnih del, ki so se mu vsa vrlo dobro posrečila; še danes jih je več ohranjenih. Njegov sin Taddeo Gaddi (1300—1366) mu je bil najboljši učenec. Razven v mozaikih se je poskušal z lepim uspehom v slikarstvu; njegovo najslavnejše delo pa je krasna podoba: „Devica Marija z Jezusom“ v Boromellijevi kapeli v cerkvi sv. Križa v Florenciji.

Poznejše mozaičarje prekaša daleč Zucchi-Rosetti, pač vreden, da mu hvaležni svet z nevenljivim lovorovim vencem ovije slavno glavo. Njegovo pomenljivo delo so namreč že imenovani velikanski, čudapolni mozaiki v kupoli sv. Petra. Kdo ne bi strmel, ki je videl njih orjaško velikost in mislil na nepopisljiv trud, s katerim jih je dovršil neumorni umetnik!

Dandanašnji se gojé mozaiki le še kot neka posebnost, skoraj kot duhovita igrača. Najbolj slovi v tem oziru zopet Rim. V Vatikanu je ustanovil že Gregorij XVI. posebno mozaiško tvornico, ki proizvaja mnogo dragocenih mozaikov po starodavnih vzorcih. Razven rimskih so slavno znani tudi beneški mozaiki. Tam je bivši odvetnik Salviati (rojen l. 1816.) ustanovil tvornico, ki zvršuje obilo mozaikov. V veliki meri posnema mične slike iz Pompeja in zelo vkusne posode iz 16. in 17. veka. Velezanimive mozaike je zvršil pa Salviati za kraljevo kapelico v Windsorju in za slovečo cerkev sv. Petra v Londonu, ki so proslavili njegovo ime po vsem umetniškem svetu.

V. Giotto, Nikolaj V., Fra Angelico.

Velezaslužni zgodovinar Pastor pravi, da razven dōbe, v kateri so se ljudstva prerodila iz poganstva v krščanstvo, ni pomenljivejšega časa, kakor je prehod srednjega veka v novi vek. Trinajsto stoletje je v povestnici človeškega rodú jako znamenito. Mogočno so povzdignile narodno omiko bogoslovne in modroslovne vede, v katerih so se odlikovali sv. Tomaž A., sv. Bonaventura, Duns Scotus i. dr. Veselje do učenja bilo je občno. Takratni učenjaki so zopet odkrili bogate zaklade grškega in latinskega slovstva, ki je, oblaženo po naši sveti veri, temelj današnje izobrazbe. Že Dante Alighieri (1265 do 1321.), orjaški veleum, največji pesnik krščanstva, in medenosladki Petrarca (1304—1374.) sta z navdušenjem razširjala rimska slovstvena dela; pozneje so se mnogoštevilni učenjaki lotili začetega dela z jednako vnetostjo. Vse duševno mišljenje in dejanje cele Evrope je krenilo na novo pot.

To je bil povod novi dōbi. Posebno slovstvom raznih narodov in lepim umetnostim je napočila mlada zora. Prva polovica sosebnostim ni bila naklonjena; bili so preburni krvavi časi, ljudstva še premalo olikana, duh še za nje nesposoben. A ko so se duhovi izurili po grško-rimski omiki, tedaj, v jasnejših dnevih, so se umetnosti zopet prikazale. Solnčna Italija je bila zopet prva. V njej so se najprej „prerodile“, zato se zove ona cela dōba: dōba prerodenja, *renascenza*, *renaissance*.

Neminljivi so iz one dōbe umetniški spomeniki v Italije cvetočih mestih, tihih samostanih, velečastnih cerkvah, blestečih palačah. Koliko jih je! Kdo bi jih mogel pregledati! Kar more človeški duh ustvariti lepega, dovršenega, nebeškega, v Italiji je zbrano kakor v duhteči šopek. Kako visoko se sploh more dvigniti umetnikova bujna domišljija na lahnih perutih, pokazalo se je tukaj. Tu nas sreča dolga vrsta genijalnih umetnikov. Kdor s celim srcem občuduje njih nesmrtna dela, ne bo našel besedij, da jih dostojno proslavi.

Kateri pa so? Časovno se med prvimi nahaja Giotto. Njegovo življenje nam je le malo znano. Rojen v Vespignanu blizu Florencije, pasel je v otroških letih čredo svojega očeta. Posebno veselje je imel z risanjem. Cimabue, takrat najbolj sloveči slikar v Florenciji, našel ga je nekega dne na pašniku, ko je ravno poskušal z ogljem narisati na les krotko ovco. Dobrotljivi mojster spozna takoj veliko njegovo nadarjenost ter ga vzame s seboj v mesto v višjo slikarsko odgojo. Giotto je napredoval tako vrlo, da je postal kmalu prvi, najboljši slikar v celi Toskani. Ko so zidali dve veliki krasni cerkvi v Assisiju (drugo vrh druge) na čast sv. Frančišku Assiškemu, povabili so tje Giotta za slikarja. Sv. Frančišek Assiški je bil čudapolna prikazen 13. veka. Kakor svetla zvezda je sijal po svojih angelskih čednostih izmed temnih oblakov takratne popačenosti. Dante pravi, da je celi svet čutil njegovo blagodejno delovanje, zroč njegov vzvišeni vzgled.

Non era ancor molto lontan dall' orto,
Ch'ei cominció a far sentir la terra
Della sua gran virtude alcun conforto.

(Parad. II. 55 sl.)

Giotto, sam po svetosti hrepeneč, dovršil je 28 prizorov iz življenja svetega Frančiška v zgornji cerkvi. Kako lepo, s kolikim čutom je tu naslikal velikega svetnika! V poznejših letih, ko je bil že visoko napredoval v svoji umetnosti, slikal je še v spodnji cerkvi v treh divnih slikah alegorično poroko sv. Frančiška s čednostjo vedne čistosti, pokorščine in radovoljnega uboštva. V četrti sliki predstavlja proslavljenje sv. Frančiška v nebesih. Te slike so za

krščansko umetnost velikanskega pomena. Dopršene po tehniki in v harmoničnih barvah je prekosil vse, kar je do takrat ustvarilo slikarstvo.

Giottova slava se je razširila urno po vseh deželah. Knezi in kralji so ga razkošno osrečevali z raznovrstnimi odlikovanji; vsakdo bi ga bil hotel imeti. Giotto pride na prošnjo velikega papeža Bonifacija VIII. v Rim. Tako dobi Rim zopet prvega umetnika v svoje zidovje. Giotto, hvaležen sv. očetu za povabilo, izkazal se je vrednega tolikega odlikovanja. Slikal je z izborna spretnostjo v stari cerkvi sv. Petra več podob, nad katerimi je strmelo občinstvo; žal, da so bile s staro cerkvijo v 15. veku vse razdejane. Le jedna slika v mozaiku v novi cerkvi sv. Petra se je še do sedaj ohranila: „navicella“, čoln č sv. Petra, v kateri alegorično predočuje viharje svete cerkve. Leta 1303. odide Giotto v Padovo, pozneje v Florencijo; tudi Neapolj in Milan sta večkrat imela delavnega umetnika za svojega gosta. Povsod je Giotto zapustil neminljive spomenike svoje umetnosti, katere občudujemo še danes. Leta 1337. je umrl. Zapustil je mnogo vnetih učencev, ki so ga po vsej pravici čislali kot nedosegljivega mojstra. Zgodovina lepih umetnostij pravi, „da ni nikdo umetnosti tako popolnoma premenil po novih načelih in spravil na nova pota, kakor Giotto“.

Komaj je bil Giotto Rim zapustil, nastanejo za večno mesto osodni dnevi: papeži se namreč preselijo na Francosko v Avignon. Neverjetno je, kako grozne posledice je to imelo za Rim. Res, Rim brez papeža ni več Rim. Nikoli ni bil Rim tako ponižan kakor takrat.

Dante, premišljeva je nekdanje slavne dneve, vzdihne:

... O buon principio,
A che vil fine convien, che tu caschi!

(Parad. 27, 60.)

Vse je mislilo, da Rima ne bo več; zdelo se je, da bo prominul s površja one zemlje, katero je dve tisoč let mogočno vladal. Kako nepopisno je obožal! Število prej tako ponosnih prebivalcev se je v nekaj letih skrčilo od sto na sedemnajst tisoč. Palače so razpale, cerkve so bile opustošene, v Lateranu in pri sv. Petru je rastla trava na svetih tleh; tje gori do velikega oltarja so se pasle tu in tam črede koz in krav. Na kapitolu je rastlo trnje. Forum, slavni Forum Romanum, je bil mestni pašnik; v stare, pol razdejane temple so zapirali pastirji svoje črede. Groza . . .! Sic transit gloria mundi! Konec večnega Rima! Zdivjano ljudstvo je že pozabilo, kaj je Rim. Podiralo je stare palače, dragoceni marmor pa prodajalo v Orvieto in druga laška mesta. O umetnostih se vé ni bilo ni duha ni sluha! Cosimi so izumrli, Giotto je pozabljen. Trepet nas obide, ko čitamo takratno rimsko zgodovino. „Rim je ležal v dvojnih razvalinah, poganski prah na tej, srednjega veka pepel na oni strani“, pravi Gregorovius. — Cola di Rienzo, navdušen Rimljan, otrovan od nekdanje rimske velikosti, s solzami toži, „da je Rim zgolj roparska votlina!“ Tak je postal Rim — „vrt, namočen s krvjo svetih mučnikov“, kakor ga lepo imenuje sv. Katarina Sijenska. S strahom je opazoval svet tak propad prvostolnice vesoljnega sveta. O Rim — brez papežev!

(Dalje.)

Književnost.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“.

Slavenska knjižnica. Izdaje Matica Hrvatska. Knjiga prva. Turgenjev: Izabrane pripoviesti. Svezak prvi. Zagreb. Tisak Karla Albrechta. 1893. — Matica Hrvatska je sklenila izdajati za svoje ude „Slavensko knjižnico“ in v njej podajati prevode izbranih modernih pripovestij slovanskih in to v prvi vrsti ruskih. Začela je z Ivanom S. Turgenjevom. Prvi zvezek obsega povesti: „Plemičko gnjezdo,“ in „Rudjin“. Prevel ji je pok. J. Miškatić, jeden izmed najboljših hrvaških stilistov. Milivoj Šrepel je dopolnil poglavja in mesta, katerih ni bil dovršil pokojnik. V teh romanih nam Turgenjev predstavlja „junake svojega časa“. To so ljudje višje vrste. Načelo skeptično ali umstveno in načelo romantično ali srčno se v njih zjedinja

bolj ali manj skladno. Prave jedinosti ni našel v nobenem od njih. Zlasti v „Rudjinu“ je Turgenjev dosegel vrhunec. Značaji so risani odlično —, prav užitek ti je brati te povesti: osebe imajo res meso in kri, vnemaš se zanje, sočustvuješ z njimi. In to bereš v tako lepem, gladkem hrvaškem jeziku! Vsak Slovenec i brez besednjaka umeva to hrvaščino. V tem oziru bi se utegnili naši pisatelji in prelagalci še marsikaj učiti. „Matica Hrvatska“ je gotovo ustregla družbenikom s to knjigo, samo to željo še izražamo, da bi bile povesti res „izbrane“, kakor sta gotovo prvi dve. M. B.

Knjižnica za klasično starinu. Izdaje Matica Hrvatska. Knjiga prva. D. August Musić: Poviest grčke književnosti. Dio prvi. Povjest grčke poezije u klasično vrijeme. Nagradjeno iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića za god. 1890. 8°. Str. 297. Cena za ude 1 gld., za neude 1.50 gld.

— Jako smo se razveselili te knjige svojega tako delavnega rojaka dr. Musića. Saj bomo tudi Slovenci lahko rabili to delo, katero nam natančno in ob enem umevno razkazuje grško prelepo pesništvo v najboljši dōbi. Najprej pa govori o grškem jeziku in opisuje vneto njegove vrline (n. pr. da ima 507 prostih glagolskih oblik, v čemer je nad vsemi indoevropskimi jeziki); potem deli zgodovino grške književnosti in začenja v tretjem poglavju z narodnim pesništvom. Da sta Ilijada in Odiseja na odličnem mestu, umevamo lahko. Tudi s Hezijodom se bavi posebno poglavje. Dalje čitamo o manjših epikih in o lirskem pesništvu (v 4. pogl.), kar je jako poučno za prijatelja poezije. Naposled nam slika pisatelj dramatsko pesništvo, ki je dospelo do takó čudovite višine pri Grkih. Dobro jo je pogodil pisatelj, da ne podaje suhe zgodovine, ampak jo pojasnjuje z izbranimi vzgledi v lepih prevodih. Gledé na jako zanimivo tvarino, lepo zunanjo obliko in mično pripovedovanje ponavljamo le, kar smo rekli v začetku tega poročila, da smo te knjige jako veseli in težko pričakujemo nadaljevanja. *Dr. Fr. L.*

Crtice iz primorskoega malogradskoega života. Napisao ih J. Draženović. U Senju 1893. Tiskarski zavod H. Lusterá. Ciena im 80 novč. — Teh črtic je trinajst v zvezku, obsegajočem 217 str. Bralcem „Vienca“ so že večinoma znane, ker razven štirih: „Po buri“, „Luka, Sveti“, „Na badnjak“ so tiskane v različnih njegovih letnikih. „Mačka“ je iz almanaka, „Zvonimir“ I. god. V teh črticah nam pisatelj kaže življenje navadnih, malomestnih ljudij — navadno iz življenja primorskega. Podrobno riše značaje bolj po govorjenju ljudij, zaradi česar se beseda včasih nareja le predomača. Tistih potaljančenih izrazov, tistih kletvic in jednakih stvari nismo radi videli v berilu. A vendar si kakor domač med tem preprostim ljudstvom, in šegavost njegova in dovtipi ti izvabljaajo smeh na ustna, da mu rad spregleduješ to ali ono. Jezik pa je manj umeven nego v „Slavenski knjižnici“.

M. B.

Češka književnost.

Češka proza.

(Poroča A. Sušnik.)

Nihče ne more tajiti, da je češko slovstvo povsem jako veselo napredovalo v poslednji dōbi. Na vseh straneh se javlja radostno gibanje in nastopajo novi pisatelji.

Toda, govoreč o napredku, se oziramo samo na estetično stališče, ali bolje rečeno, samo na obliko, zakaj z npravnega in verskega stališča treba mnoge pojave obžalovati in milovati češki narod, češkega kmeta, češkega rokodelca, kateremu so taki proizvodi namenjeni. Kako škodo ima preprosti čitatelj iz domačega slovstva, ako vzame v roko knjigo kakor „Santa Lucia“, kjer se na vsaki

strani kar cedí nenravnosti! Koliko bi ti spretni pisatelji, ki hodijo po krivih potih, koristili domovini, narodu in prosveti, ko bi gojili pošteno, npravno, zares lepo slovstvo! V naslednjih vrsticah omenjamo knjig v češkem slovstvu, katere so izšle v poslednjem letu in se odlikujejo v umetelskem oziru:

Karol Klosterman je spisal knjigo: „V šumávském ráji“. (Založil R. Vilímek v Pragi.) To je zgodovina podhamerskega kmeta, ki je ponosen na svoje imetje, napósled pa to izgubi, in je tako kaznovan radi prevzetnosti. Krasno je opisana šumavska priroda. Roman je sicer zajet iz nemškega ljudstva, toda to je vrli katoliški ljud na bavarski meji, čegar pobožnost in prostosrčnost mora občudovati človek.

M. A. Šimáček je izdal „Dvojí lásku“. Roman je ponekod preobširen, z npravnega stališča nima nobene vrednosti.

V „Ze zápisků filosafoa Kořínka“ od Martina Havla veje prevelika lahkota, s katero piše pisatelj nalog svoj. Sicer ima dober talent.

„Vdova po chirurgovi“ od Bož. Víkové-Kunětické opisuje prenapeto ljubezen mladega lahkoživca do vdove kirurgove, kateri ga je pohabil pri operaciji in se zaradi tega ustrelil. Ta publikacija je prebombastična. Pisateljica je v čeških leposlovnih listih opisala mnogo prizorov in objavila lepe črtice s slovenske Koroške.

„První hřích“ Fr. Roháčka opisuje moravske odnošaje semtertje suhoparno, sicer pa resnično.

Vlasta Pittnerová je izdala na svetlo dve knjižici: „Od Ždárú“ in „V chaloupce pod lípou“. Pisateljica piše prosto, neustrojeno, toda ganljivo, ona opisuje bolj ljud nego prirodo. V njenih spisih se zrcali pravo kmečko življenje v vseh svojih krepostih in hibah.

Neizrecno globoko pa leži knjiga Viljema Mrštíka „Santa Lucia“, ki je izšla v „Matici lidu“. (!) Vsebina je zajeta iz dijaškega življenja. V knjigi se vidi, da je Mrštík iskren naslednik Zolov. Toliko blata in gnoja po svojem vzoru je nakidal v to knjigo, da je gnusno. Praga se vedno bolj prispodablja „odkriti“ ženski. Avtor tu zasramuje duhovščino in profesorje brnske gimnazije. Deželni šolski svét je prepovedal to knjigo šolskim knjižnicam. V slovenski književnosti ima knjiga sovrstnico v famoznem „Pomladanskem cvetju“. („Golobičja pošta“ Iv. Mohorčiča).

Spis slične vsebine je roman Jurija Karáska „Bezcesti“, objavljen v „Moravski biblijoteki“, ki je za ljudstvo. Vsebina je taka, kakor pri Mrštíku. Pisatelj je mislil, da piše za gospode in dame iz „polsveta“ in ne za spodobne čitatelje, ki se hoté v čitanju pošteno zabavati.

Karásku v zlogu in vzdušju sličen je Otakar Avředniček. Njega „Maliřské novely“ in „Pseudokontessy“ so naivne anekdote iz slikarskega življenja.

Alojzij Mrštík, brat Viljemov, je izdal knjižico „Dobré duše“. Ta je dostojna in ne žali npravnosti.

Edvard Jelínek je podal knjigo „Motýlek z morské pohádky“, ki gódi zlasti damam.

Jana Herbena povedke iz moravskih vasij obsegajo več učenega znanja (folklore) nego pripovedne vsebine.

Fr. Ks. Svobodovo „Probuzení“ bliža se zopet knjigam à la Mrštík in Karásek.

„Maloměstský pepř“ od Stecha so humoreske male cene.

„Fantastické povídky“ od Karola Švande ze Semčic opisujó plešočega kostljivca in mrtvece à la „Tajnosti klašternich hrobek“.

Heritesovi „Všední zjevy“ so za ljudstvo. Opisuje, kam vede potratnost, lenoba in pohajkovanje.

Hellerjev „Pan markýz“ je sila romantičen, toda škoda za Hellerjevo nadarjenost.

Mnogo boljša je knjižica Raisova „Otcové a děti“; Rais piše slično kakor gospa Pittnerjeva, preprosto, ginljivo in nepretvorjeno.

Jednako mično piše Bogomil Brodský. Njega „Feuilletony“ v „Moravski biblijoteki“ so lepo in zabavno čitanje. Neumorni duhovnik-pisatelj lepo napreduje na svojem literarnem potu.

Odlično nadarjenost kaže tudi P. Josip Šimon v svojih „Makabejských“.

Kratki ta pregled naj čitatelje uveri, da bogato uspeva češka književnost v poslednji dóbi. Želeti je samo, da bi to slovstvo vedno povzdigovalo in blažilo češki narod. No, v tem oziru bo vsaj nekaj zboljšalo društvo „Vlast“, katero je založilo društvo katoliških pisateljev. Iz tega nastane vsaj za katoliško stran češkega slovstva več vzleta, več moči.

Poljska književnost.

Pieśni białoruskie z powiatu Dziśnieńskiego gubernii Wileńskiej zapisał A. Černý — *Dodatek do pieśni białorusko-polskich z powiatu so-*

kólskiego gubernii Grodzieńskiej, zapisanych przez Prof. Dr. J. Baudouin de Courtenay. W Krakowie. Nakładem akademii umiejętności. Skład główny w księgarni spółki wydawniczej polskiej. 1894. 8". Str. 41. — To je posebni odtisek iz XVIII. zv. in 2. dela „Zbioru wiadomości do antropologii krajowej Akademii Umiejętności w Krakowie“ in pa iz XVI. zv. in 2. dela. Ad. Černý, znan tudi prijateljem češkega slovstva, podaje tukaj zbirko beloruskih narodnih pesmij, ki jih je nabral l. 1889. Pesmi so: 1. Pieśni weselne; 2. pieśni przy grach (igrah); 3. tańce (plesi); 4. pieśni, śpiewane w pewnych porach roku (o posebnih letnih časih). Nabiralcu Černemu je pomagal pri tej kratki zbirki našim naročnikom znani profesor Baudouin de Courtenay, ki je dodal tudi sam pet beloruskih pesmij. Tu nahajamo besede v poljskem pravopisu in pa melodije v glasbenih znamkih. Zbirka, četudi mala, je vendar dragocen sad slovanskega truda in uma in dokaz o bogastvu in lepoti slovanskega narodnega pesništva.

Niedziela w Krakowie. Napisał Ks. Jan. Badeni T. J. — „Dom in Svet“ je že lansko leto v četrti številki poročal svojim bralcem o tem pisatelju in njegovi knjigi „Między Slowianami“. Plo-doviti pisatelj pa nam sedaj riše zanimiv in duhovit obraz o nedelji in njenem posvečevanju v Krakovu. Povod temu spisu je dalo, kakor pravi pisatelj, neko pismo, katero je prejel od neimenovanega pisatelja, bržkone kakšnega „subjekta“ ali pomočnika v kakem krakovskem trgovišču, katero pismo je polno pritožb in slik o žalostnem stanju nižjih slojev gledé na posvečevanje nedelje. Pisatelj nam prezanimivo in podrobno kaže nedeljsko življenje malih obrtnikov, delavcev in poslov krakovskih. Nedeljskega počitka in posvečevanja skoraj zvečine ne poznajo ti ubogi ljudje. Ko se bere ta lepa knjiga, spominja se človek zmeraj, da take žalostne razmere niso le v Krakovu — dasi so tam izvestno veliko večje zaradi močne tamošnje židovske naselbine in njihovega pritiska —, da je taka tudi pri nas kolikor toliko. Knjiga je važna za današnje pereče socialno vprašanje in jo tudi Slovencem prav toplo priporočamo. M. P.

Razne stvari.

Naše slike.

Umor G. M. Viscontija. Kakor Barnaba Visconti, tako so bili tudi njegovi nasledniki pohotni in grozovitni. L. 1412. sta se zarotila dva Milanca, da umorita v cerkvi Giov. (Galeazza?) M. Viscontija, kar se jima je tudi posrečilo. Ta predmet nam kaže umetnik v naši sliki. Bivajoč na beneški akademiji je dobil leta 1877. nalogo naslikati ta umor. Zvršil jo je tako dobro, da je dobil prvo darilo. Toda odstopil je darilo drugim. Jednako je dobil

tudi l. 1875. in 1876. prvo darilo. — Karton je sedaj v ljubljanskem muzeju, a je trpel že precéj škode. Morda o priliki še kaj več.

Jednotni slovenski knjižni jezik. Veselo znamenje je, da se je slovenska pisava v poslednji dóbi dokaj utrdila. Zato se nikakor ne vjemamo s tožbami gosp. B. S. v današnji številki. Hvalimo Boga, Slovenci, da imamo tako lep in bogat jezik! Le znati ga je treba.

izprevidela, da tudi grof Herman in ž njim ves dvor misli o njenem zločinu. Ni si upala več iz sobe med ljudi, in še ob nedeljah, ko je šla v grajsko kapelo k službi Božji, bila je vsa zagnjena. Opazila pa je, da so zvedavo pogledovali zanj in vseh očij so bile uprte na njeno osebo. Grozna muka za ponosno žensko!

Kar se je v gradu godilo z Virido, prišlo je le deloma med ljudi, zato so imeli toliko več prilike iz svoje domišljije dostavljati, česar so pogrešali v poročilu. Zvezali so skupaj najbolj čudne reči tako, da bi sami sebi ne bili mogli verjeti, ko bi bili stvar sodili pametno.

A to ljudsko natolcevanje in zaničevanje bi bila Virida še prenesla, ker ni vsega vedela in si niti misliti ni mogla, kaj o njej govoré; a dobila je udarce tudi od svojih sinov, od tistih, za katere je vse storila kot dobra mati.

Koliko je storila Virida za svojega prvorojenca knežiča Viljema! Zaročen je bil s kraljčino Hedviko Poljsko. Mati je vse storila, da bi bil njen Viljem pravi cvet viteštva, vreden po vsem poljskega kraljevega prestola. Pa prišlo je drugače.

Dobil je Viljem tekmeča — vojvoda Jagelona Litvanskega, kateri se je potezal za roko kraljčine Hedvike. Ko bi bil oče vojvoda še živel, bil bi branil pravice svojega sina; mati pa tega ni mogla, tudi ji niso povedali, kaj se pleče na Poljskem, svak Albreht pa ni hotel ničesar storiti za stričnika. Tako je prišlo, da je kraljčina vzela Jagelona, knežič Viljem pa je imel škodo in sramoto skupaj.

Ko je vse to zvedela mati, bila je seveda potrta; a prenašala je nesrečo še dokaj udano, saj se je bila že privadila hudim udarcem božje previdnosti. Mlada kneza pa je to jako jezilo, in ker se ni znal in hotel premagovati, izkušal je svojo jezo stresti nad onimi, ki so zakrivili njegov poraz.

Na Dunaju pa so knežiča pregovorili, da je vsega kriva njegova mati, katera se vedno vtika

v druge reči, za to pa ne skrbi, za kar bi morala. Viljemu sicer to ni šlo kar précej v glavo, ker je videl in slišal, koliko se je mati zanj trudila; da bi torej bila sedaj zamudila braniti

njegove pravice, to se mu je dozdevalo čudno. Iskal je vzrokov, pa dolgo ni mogel najti za-

da bi bilo resnično. Toda dvorjani so mu potrjevali govorjenje in ko se je začetkom poletja

Umor Galeazza M. Viscontija v milanski stolnici. (Karton Sim. Ogrina.)

dostnih. Kar prinesó glas o graški preiskavi in raztresejo natolcevanje o njegovi materi, da je zapletena v umor lastnega očeta. Sina je to govorjenje neizrekljivo bolelo; ni mogel verjeti,

vrnil na Dunaj stric Albreht, potrdil je tudi on, da ni mati brez krivde. V Viljemu je kar vrelo. Sram ga je bilo, da mu je nevesta postala nezvesta, sram, da tako govore o njegovi materi.

Dušeslovna pisma.

VIII. pismo.

(Konec.)

Jako potrebno je tudi, da si pridobimo Slovenci še več veljave v višjih vedah. Imena slovenskih učenjakov so znana. Četudi se radi ponašamo s temi imeni, ni nam to v posebno korist. Bolje, da bi rajši pogrešali, pogrešali večjega števila. Da, to je resnica, da imamo Slovenci mnogo premalo učenjakov. Kaj so nam oni jezikoslovci, ki imajo nekaj več slovesa na vseučiliščih? Kje so pa zgodovinarji, zemljepisci, prirodznanci? Kje so naši izumitelji, kje? Ne bahajmo se torej po kmečko, ampak priznajmo svoje uboštvo! A mladina naša naj zakliče: Tu, na trdih in umazanih klopéh sedé bodoči učenjaki; zgodnje jutro naj pozdravlja naše bodoče uradnike pri marljivem delu; pôzna noč naj opazuje naše bodoče izumitelje, kako se trudijo in kakšen napor kažejo, da proderó do novih mislij, novih vzorov! Ne bahajmo se, pač pa se pehajmo in delajmo v potu obraza!

Za umetnost imajo Slovenci veliko nardarjenost. Večina naših umetnikov je samoukov: kar so, to so sami iz sebe, učili in vodili so se sami. Niso imeli bogastva, da bi zložno hodili po akademijah ali da bi potovali po ptujih deželah in si ogledovali umotvore, pač pa so sami stvarjali svoje ideje in sami so jih zvrševali. Predno sem videl šolo od znotraj, vedel sem, kaj je samouk. Videl sem razna dela, orodja, priprave, tudi „umotvore“ samoukov. Sedaj spoznavam, kako se naš narod zaveda razločka, ali se kdo uči od drugega, ali spozna ali izumi kaj sam iz sebe. Samouki so našemu narodu v čisljih, pa so tudi vsakomur dokaz, da zares kaj moremo sami iz sebe, da imamo marsikaj, kar je naše in samo naše.

Mladina slovenska, deluj marno, da boš naša nada, naš ponos! Pridnost in zopet pridnost — ta ti pomore do sreče, s to pomoreš tudi narodu svojemu najboljše. Z duševnimi močmi si pridobiš čast, veljavo in neizrekljivo zadovoljnost.

Mislím, da Vas vnema za pridnost in vstrajnost tako preišljevanje; upam tudi, da bodete jednako mišljenje širili med tovariši in znanci, da naberete čim dalje tem večje krdelo mladencev z geslom:

Z uma svetlim mečem!

Ozreti se mi je sedaj na drugo stran vzora za našo mladino. Ta stran je še važnejša kakor prva. Potrebna je pridnost, potrebno je, da se oborožimo z neupogljivim pogumom, potrebno je, da se dvignemo na perutih navdušenosti nad vsakdanjost: a najpotrebnejše je, da ne

pozabimo temelja vse modrosti, vsega napredka in vseh rečij — Boga.

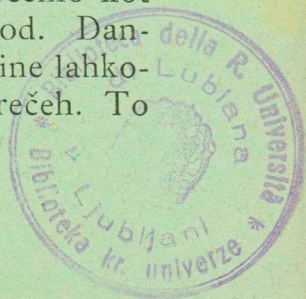
Ko gre dijak iz doma, kliče za njim njegova skrbna mati: „Ne pozabi Boga!“ To slišijo naši mladeniči tolikokrat, da jim je skoro v zasmeh ta skrbni materinski opomin. A v istini je prav v tem opominu jedro vse modrosti za naše življenje in delovanje. Znani so mi razni modroslovni sestavi in že izdavna se bavim z nauki modrijanov: toda modrejšega in krepkejšega za življenje nisem našel, kakor opomin dobre matere: „Ne pozabi Boga!“

Kolikokrat govorimo o moči in slavi narodovi, o napredku, o brambi itd., a ne pomislimo, da sloni narod in njegova sreča na Bogu! Ali more biti narod zares velik in močan brez Boga? Ali more biti zemeljska površina svetla in gorka brez solnca? Prav tako tudi posamezniki ne moremo biti srečni, če se ne oziramo na Boga, ki je naše središče, naš začetnik, naš namen, naše vse. Če le malo pomislimo, kaj smo mi, pripoznamo brezpogojno, da je tako.

Zveza ali razmerje človekovo z Bogom ima trdne korenine v naši duši. S ptujo besedo imenujemo to zvezo religijo. Če si pa mislimo tako religijo, katera izvira iz posebnega razodenja božjega in katero priznavamo z umom in voljo, imenujemo jo vero. Katoličani imamo v svoji katoliški veri take nauke in take pomočke, da nas res najtesneje in najljubezniveje družijo z Bogom.

Kakor je Bog neskončno, torej prvo bitje, tako nam mora biti tudi religija ali vera nad vse dragocena stvar, katero zaradi tega tudi čislajmo in gojimo najskrbneje. Stari Rimljani so se ponašali s tem, da so najbolj religiozni narod; dokler so bili tako verni, bili so čudovito močni, vstrajni in pošteni. Ko je izginila vernost izmed njih, tedaj so oslabei in naposled čisto propadli. Ne smemo misliti, da moremo Slovenci biti srečni brez Boga, ali da more naš narod napredovati, če ni religiozen. Najmanj pa smemo tolažiti se s tem, da smo že dovolj verni. Kateri človek si je pridobil že toliko kreposti, da si je ne more pridobiti še več? Kateri je tako veren, da ne more zaiti v nevernost? Ne, zastran vernosti ne smemo reči, da je imamo že dovolj, ker Boga nikdar ne ljubimo dovolj, temveč do smrti nam treba napredovati v ljubezni božji, v pravičnosti in vernosti.

Že v mladosti treba truditi se za vernost, ako hočemo biti verni možje, ako hočemo kot verni narodnjaki osrečevati svoj narod. Danes se tako rada prijemlje naše mladine lahko-mišljenost in brezbriznost v verskih rečeh. To

lahko opazi vsakdo, če ni tega celó sam izkusil v svojem življenju. A to je narodu v nezrekljivo kvaro in nesrečo. Le v takih srcih, ki so navdahnjena z živo vero, živele bodo one kreposti, ki bodo našim narodnjakom v čast in srečo. Srca, v katerih je zamrla vera, niso krepka in ob enem mehka, niso stanovitna, niso vneta za požrtvovalno delo, pač pa le tolikokrat sebična, hrepeneča ali po uživanju, ali k večjemu po slavi. Ali more kaj drugega kakor jedino živa vera vzgojiti takega moža, ki bi delal vneta za svoj rod, za svojega bližnjika, hkrati pa zakrival svoja plemenita dela? In ali bi ne bil tak narodnjak zares pravi narodnjak, ker bi še hvale ne želel za svoje delo? Vernost in ljubezen do Boga, očeta vseh ljudij in vladarja vseh narodov, moreta in znata vzbujati take može, take vzvišene žene, ki se vjemajo z našimi vzori.

Zato ne morem želeli narodu v srečo nobene stvari bolj, kakor da bi naša vneta, rodoljubna in zavedna mladina gojila pravo in gorečo vernost. Obvarovala jo bo onih napák, v katere pogostoma zaidejo tudi nadarjeni mladeniči, zlasti te, da se udadó uživanju in s tem oslabé vse moči. „Živeti in uživati“ — to ni geslo plemenitega, vzornega mladeniča, ampak mla-

dega sebičneža. Živeti in uživati, moči in čas tratiti, to se pravi odtegovati Bogu in narodu one moči, katere bi lahko rabili drugim v prid.

O, dragi mi mladi prijatelj! Bojim se, da se Vam zdé preostre te besede in da mi poročete: Čemu meni to? Ne zamerite: ne morem Vam dovolj zatrjevati, da me nagiblje jedino ljubezen, in da prav zato želim, naj bi kakor Vi, tako tudi Vaši vrstniki ne hodili po potih brezverstva, kakor čitamo o mladini drugih narodov, ampak se ponašali s trdno vero in z vsemi krepostmi, ki krasé pravega katoličana. V taki vernosti bo cvetla najlepša cvetica narodnega življenja: medsebojna ljubezen.

Vem, da ste na moji strani v tem prizadevanju. Le pridobite jih mnogo, ki bodo delovali za tako vernost in ljubezen. Megle ovirajo solnčno luč in gorkoto, a naposled izginejo. Tudi nam bo po meglenih dnevih zasvetilo jasno solnce.

Vremena bodo na Kranjskem se zjasnila.

Zdravi, zdravi!

Vaš

Modroljub.

Apostolsko pismo papeža Leona XIII. z dné 20. rožnika tega leta, katero je pisano vsem knezom in narodom, kaže nam ne samo vzvišeno modrost svetega očeta, marveč še bolj vseobsežno, neomejeno moč katoliške vere in cerkve. Kateri veljak na zemlji more in smé tako govoriti narodom, kakor jedino le božji namestnik, rimski papež! Prav zaradi tega je to pismo tako nepopisno veličastno za onega, ki je sodi z občega, svetovnega, s katoliškega stališča. Kdor tako piše, ta se zaveda, da je kaj več kakor vatikanski jetnik, in da seza njegova beseda dalje, kakor moč katerekoli vlade.

In vendar — to katoličanstvo, ta vseobčna verska ideja — kako narodna je ob enem! Radi očitajo naši nasprotniki naši veri in cerkvi, da je katoličanstvo nasprotno narodnosti! Kolikokrat čitamo take zabavljice, katerim se umen človek lahko smeja kot budalostim, katere pa vendar zapeljujejo nevedne ljudi, da začnó mrzeti našo sv. vero, kakor bi res bila nasprotna narodnosti. In čujte! Ta vesoljni papež govori tako jasno, tako določno in ljubo o posamnih narodih, zlasti še slovanskem, da mu ne more ugovarjati nihče, niti pretirani narodnjak, kakor bi papež ne spoštoval narodnosti. Poslušajmo, kako piše Slovanom:

„Vas pa naj tukaj še posebej nagovorim, vsi narodi slovanski, katerih slavno ime pričajo mnogi zgodovinski spomeniki. Veste, koliko

zaslug za Slované sta si pridobila v veri sv. očeta Ciril in Metodij, katerih spomin smo Mi pred nekaterimi leti povzdignili s spodobno častjo. Njiju krepost, njiju trud je največ ljudstvom vašega rodú pridobil oliko in izveličanje. Tako se je zgodilo, da je bila med Slovani in rimskimi papeži najlepša vzajemnost: ti so delili onim dobrote, oni so bili tem dolgo najzvesteje udani. Če je vaše prednike huda neugodnost časov većinoma odvrnila od rimske cerkve, pomislite, kako važno je, da se povrnete k jedinstvi. In cerkev tudi vas vedno kliče v svoje naročje in dati vam hoče vsestransko podporo za izveličanje, srečo, velikost.“

Ali ni to „narodno“? Narod izveličati, delati za njegovo srečo, za njegovo velikost — ali more to kdo drugi kakor pravi prijatelj narodov?

Da, papež in vsi pravi katoličani častijo pravo ljubezen do naroda. Zato pa dela hudo krivico katoličanom oni, ki jim očita karkoli si bodi nasprotnega. A — zvesti katoličani in trdni Slovani se tolažimo s tem, da nasprotniki ne vedó, kaj pišejo, da so zaslepljeni in voditelji zaslepljencev. Brez strahú dvigamo po vzgledu našega velikega papeža Leona zastavo vseobčega katoličanstva, živeči v jedino pravi, vesoljni cerkvi božji, in zastavo pravega Slovanstva. Na obeh pa imamo geslo:

Za resnico in pravico!